aus alten politischen Traditionen eine Großmacht wie das fränkische Reich Karls des Großen entstehen. Aber es hatte auch keine Dauer. Sobald die großen Persönlichkeiten fehlen, bricht die uralte Eigenbrötelei wieder durch. Es scheint also doch wohl so zu sein, daß die Zusammenraffung zu einer straff organisierten Herrschermacht nur gelingen konnte, wenn Gefolgschaftsführer sich durchsetzten und sich auf die unbedingte Treue ihres comitatus stützend eine starke Königsmacht aufbauen konnten. Denn nachdem sich die Verhältnisse im neu eroberten Gebiet stabilisiert haben, bricht auch wieder die alte germanische Königsorganisation durch; der Gefolgsherr verwandelt sich zu einem echten, aus göttlichen Ahnen gesprossenen Volkskönig, der zusammen mit der Thinggemeinde seine Entscheidungen trifft. In diese politische Form sind die Germanen hineingewachsen, und diese bestimmt dann auch den weiteren Verlauf der Geschichte.

OM EDDAENS VISDOMSDIGTNING

Der er i den poetiske *Edda* et antal kvad der meddeler guddommelige eller også rent menneskelige kundskaber som en slags lærestof. Den dertil valgte form er sædvanligvis samtalens, hvor spørgsmål og svar afløser hinanden. Således er det i *Vafþrúðnismál* og *Alvíssmál*. Ved siden af disse findes der andre kvad hvori der gives en opremsning af genstande der hører til en bestemt gruppe, som i *Sigrdrífumáls* rúnatal. Andetsteds får man indtryk af, at slige kundskaber er anbragte i et kvad, som egentlig ikke er egnet dertil. Dette er tilfældet i *Grímnismál*. I det følgende skal jeg forsøge at give en fremstilling af disse kvads bygning og nogle antydninger angående deres oprindelse.

1. GRÍMNISMÁL

Jeg vælger dette kvad som udgangspunkt for mine betragtninger fordi vi herpå tydeligst kan se i hvilke henseender vor viden om denne digtning er mangelfuld. Hvem der læser de lærdes digressioner om dette kvad må få det indtryk at man her har skåret med kritikkens kniv ind i det på en meget vilkårlig måde og at man i alt fald ikke har taget tilstrækkeligt hensyn til kvadets egenart. Hvor forskellige Müllenhoffs og Boers opfattelser end måtte være, i én henseende er de aldeles overensstemmende: *Grm.* er et episk kvad, som man senere hen af en eller anden grund har skudt ind i et antal strofer hvori der forkyndes mytologisk viden.

Den opfattelse som Müllenhoff har nedlagt i sin „Deutsche Altertumskunde" (V, 159ff.) og som optages uændret endnu af Sijmons i hans Eddakommentar (I, 184), er kortsagt denne: brudstykker af flere mytologiske læredigte er blevet anbragt i et kvad, som oprindelig fortalte et af Odins eventyr. De dele der er lettest at sondre er: 1. et kvad hvor gudernes boliger nævnes, omfattende største delen af str. 5—16; 2. et kosmologisk kvad, hvoraf levninger er bevaret i str. 37—41; 3. fragmenter af tre forskellige kvad, forenede til str. 26—35; 4. et større antal løse brudstykker, þulur og memorialvers.

Det som levnes efter udskillelsen af disse interpolationer er et kvad, hvorom Müllenhoff udtaler den dom, at det er „eins der kleinsten aber eins der großartigsten Lieder der Edda, eine Offenbarung Óđins in seiner ganzen Herrlichkeit und Furchtbarkeit". Det vil altså sikkert være umagen værd at stifte nærmere bekendtskab med dette kvad og at undersøge *a)* hvorledes det oprindelige indhold har været, og *b)* ved hvilken kritisk metode det er lykkedes Müllenhoff at genfinde dette klenodie.

Det gamle kvad skulde dannes af følgende strofer[1]: 1—3; 4, 1—2; 8, 1—2; 9, 21—23; 25; 36; 42; 45; 46; 47, 1—2; 48, 3—4; 49—54. Dets indhold var følgelig dette: Óðinn meddeler at han blev indespærret af Geirrøðr mellem to bål; kun Agnarr har i løbet af disse 8 dage tilbudt ham mad og drikke (str. 1—2). Derpå henvender guden sig med en lykønskning til Agnarr i det han tilsiger ham en belønning for denne drik (str. 3). Jeg ser, siger Óðinn, et helligt land liggende tæt ved aser og alfer (str. 4, 1—2); dets navn er Glaðsheimr (str. 8, 1—2). Dette Óðins palads beskrives nærmere i str. 9 og flere enkeltheder meddeles om en flod Þund, om Valgrind og det store antal døre i Valhall (str. 21—23), og om geden Heiðrún (str. 25). Derpå følger navnene på de mjødbærende Valkyrjer (str. 36). I en dunkel strofe (42) tilsiger Óðinn den gudernes nåde der løfter kedlerne fra ilden. Derpå tilkendegiver Óðinn sig i sin sande skikkelse (str. 45, 46, 47, 1—2, 48, 3—4, 49 og 50) og bebuder Geirrøds forsmædelige død (str. 51—54).

Kvadets enhed består deri at Odin, som en fange i Geirrøds vold, efterhånden åbenbarer sig i sin skrækindgydende magt, først ved at gøre hentydninger til alt det der står i særlig forbindelse med ham (Valhall, Valkyrjer), dernæst ved at give sig selv tilkende gennem en opremsning af alle sine tilnavne og tilsidst ved (fra str. 51) at henvende sig til Geirrød, hvem han bebuder straffen for hans ondskab. Det er påfaldende at Boer, der har behandlet kvadet efter en helt anden metode, er kommet til omtrent de samme resultater: han forkaster kun som et senere tillæg nogle få strofer, som Müllenhoff havde antaget for at være oprindelige (str. 4, 1—3; 8, 1—2; 36; 42; 49; 50 og 54). Derved bliver kvadet endnu kortere (omtrent 15 strofer), men på den anden side også meget mere kærnefuldt og sammentrængt.

Begyndelses- og slutningsstroferne har af alle forskere været opfattet som de sikreste dele af det oprindelige kvad. Derimod betragtes det midterste parti, som behandler mytologiske emner, med større mistillid og man går ud fra at kun de strofer kan høre til det gamle kvad, der efter deres indhold står i nogen sammenhæng med Geirrød-sagnet, og dette vanskelige spørgsmål løses på denne enkle måde, at man bibeholder alle strofer, hvori der tales om Odin. På hvilken måde Müllenhoff kommer til dette resultat får man intet at vide af; han påstår kun, at der af indledningsstroferne foreskrives indholdet en rettesnor, som ikke tillader nogen betydelig afvigelse og det er derfor at det gamle kvad med stor lethed kan sondres (måske med undtagelse af nogle få steder). Denne store lethed synes at burde forklares især herved at Müllenhoff i forvejen har dannet sig en forestilling om kvadet og i overensstemmelse dermed forkaster hvad der ikke passer og bevarer det som synes godt. Men det er ikke vanskeligt at komme til et tilfredsstillende resultat når man er sikker på at lave et homogent kvad; metoden er dog i enhver henseende forkastelig, fordi den er apriorisk.

[1] Müllenhoff, DAlt. V, s. 159 og Sijmons, Komm. I, s. 184.

Man kan ikke sige det samme om Boers undersøgelse af *Grm*[2]. Ved at afsondre de forskellige lag har han med stor skarpsindighed forsøgt at påvise kvadets stadige voksen og han har desuden anført grunde til sine ateteser, der er hentede fra den indre kritik. Alligevel kan det ikke nægtes, at han i forvejen havde en forestilling om det oprindelige kvad, som i det hele ikke var vidt forskellig fra Müllenhoffs anskuelse.

Begge forskere går jo ud fra den forudsetning at *Grm.* er et hovedsagelig fortællende kvad; det beretter et eventyr, som Odin engang har haft i Geirrøds hal. Et sligt indhold kan ikke forenes med en opremsning af mytologiske kundskaber og derfor er kritikken indstillet på at begrænse disse dele så vidt som muligt hvis man ikke hellere helt fjerner dem. Betragtningen af de forskellige strofegrupper, som i sandhed er af en meget broget art, skaffer let de ønskede beviser. Imidlertid kunde dommen være ganske anderledes hvis man netop gik ud fra den mening, at *Grm.* lige fra dets oprindelse har været et mytologisk lærekvad. I så tilfælde ville der vel ikke være nogen indvendning mod dets brogede indhold og spørgsmålet ville nu være hvordan der med et sådant digt kunne forbindes en ramme som fortællingen om Geirrød.

Det kan spørges efter de mange erfaringer på Eddakritikkens område om en virkelig objektiv analyse af et Eddakvad er mulig, hvis man kun anvender den indre kritiks hjælpemidler. Bestemmelsen af forholdet mellem ældre og yngre partier er afhængig af vor opfattelse af det hele og det må indrømmes at den sker kun ved en undtagelse udelukkende på grund af anvisninger man har udledet af selve strofernes tekst. Selvfølgelig er det let for en slig analyse at gøre brug af forskellen i versemålene; det ligger fremdeles nær for hånden i et ljóðaháttr-kvad at vrage þulerne som et senere indskud. Men ved dette alene trænger man ikke frem til selve digtets kærne. Man skal jo også være opmerksom på strofer der ingen forskel viser i den ydre form, men dog afviger i indhold. Men da falder vi let for den fristelse at betragte vort skøn om kvadets oprindelige form som en betrygget vejviser for vor undersøgelse.

Müllenhoff havde altså ikke uret i at henvise til selve kvadets rettesnor. Enhver forsker lader sig på en analogisk måde mere eller mindre bevidst lede ved sit kritiske arbejde. Det er blot spørgsmålet om man har fundet den rigtige rettesnor, fordi man også med en fejlagtig interpretationsmetode opnår et øjensynligt tilfredsstillende resultat. Først må vi spørge: til hvilken kategori af digte hører *Grm.*? Er det et episk kvad, som efterhånden er blevet overlæsset med mytologisk lærdom? Eller er det omvendt et didaktisk kvad, som man har givet formen af et eventyr, som Odin engang har oplevet? Spørgsmålet, hvorhen *Grm.* skal henføres, kan først besvares, når vi kender begge digtarternes karakter. Mellem de overleverede kvad findes eksempler på begge. I *Fáfnismál* og *Sigrdrífumál* er strofer med en rent

[2] Arkiv f. n. Fil., NF XVIII, 1906, s. 133ff.

didaktisk indhold indsatte i Nibelungsagnets begivenheder. Men på den anden side har vi, delvis fragmentariske, kvad, der er udelukkende didaktiske. Undertiden har de formen af et væddemål mellem to mytiske væsener der begge er i besiddelse af stor visdom.

Hele denne gruppe overleveringer skal undersøges med hensyn til deres karakter. Først da er der lagt det faste grundlag for en bedre bedømmelse af et kvad som *Grm.* En række af hidhørende digte skal derfor først behandles i al korthed.

2. ALVÍSSMÁL

Alv. er en opremsning af de forskellige navne der i de mytiske verdener er gængse for kosmiske fenomener og nogle andre dem mindre vedkommende ting. Den dertil valgte form er en samtale mellem Tor og dværgen Alvíss. Foranledningen til denne samtale er den, at dværgen ønsker at gifte sig med Tors datter og at guden derfor tvinger ham til en kappestrid i mytologiske kundskaber. Kvadet består derfor af to dele, en med spørgsmål og svar, en anden der danner den episke ramme.

Rammen. Den her behandlede tradition er opdigtet. Et giftermål mellem en dværg og tordengudens datter er efter hedensk opfattelse en utilstedelig formastelighed af dværgen. Den Tor tildelte rolle som en snedig udspørger er næppe i overensstemmelse med hans karakter i den gamle overlevering. Om en oprindelig myte kan der ikke være tale.

Skønt der således ikke er den mindste forbindelse mellem de mytologiske spørgsmål og deres ramme, for så vidt som der ikke er nogen modsvarighed mellem de behandlede emners karakter og dværgens ægteskabstilbud, må man dog tilstå, at situationsudviklingen er mesterlig. Tor priser dværgen med forstilt beundring, mens han viser ham solen, der imidlertid er oprundet. Den af strålene ramte dværg bliver selvfølgelig til sten. Også dette peger i retning af at digteren selv har opfundet rammemotivet.

Den didaktiske del. Stroferne, hvori Tor fremsiger sine spørgsmål, er alle byggede på samme måde: *Segðu mér þat, Alvíss — ǫll of rǫk fira vǫromk, dvergr, at vitir.* Overensstemmelsen med en lignende formel i *Vfm.* er allerede tidligere påpeget (af Boer); vi skal snart vende tilbage dertil. Den anden strofehalvdel er ligeledes bygget stereotypisk: *Hvé* . . . . . . *heitir*, fulgt af en relativ sætning der slutter med de ord *heimi hveriom í*[3].

I svarstroferne er der også tilstræbt en regelmæssig form, skønt det ikke er lykkedes digteren at gennemføre den helt. Af strofer som 12, 22, 24, 30 fremgår at mennesker og guder nævnes i første halvdel medens de lavere dæmoner (jætter, alver og dværge) hører hjemme i anden halvdel. Selv der hvor afvigelser findes, fastholdes dog så vidt muligt dette skema.

[3] Det beviser at den forvanskede læsemåde *erakendi* i str. 11 også må betyde en relativ bisætning (f. e. *er á engi endi*?)

Rækkefølgen: mennesker, aser (eller *goð*) og vaner findes endog regelmæssigt undtagen i 14, 16 og 28; kun er i 20 og 30 vanerne fortrængt af *ginnregin*. Dette kan forklares som rimnød, men man tør også minde om at et navn *ginnregin* eller de tryllekyndige guder[4] i nogen grad passer for vanerne, der jo ifølge Snorri for første gang har bragt kundskaben om *seið* til aserne[5]. I str. 14 nævnes vanerne aldeles ikke, men i stedet derfor læser vi *helio í*; de har byttet plads med dværgene i str. 16, hvor de desuden bærer det dårligt passende navn *ása synir*. I str. 28 har de måttet vige for *halir*. Når vanerne i de to sidste strofer først nævnes i l. 6, er grunden dertil sandsynligvis en omkastning i traditionens løb.

Menneskene kommer altid først, aserne eller *goð* på anden, jætterne på fjerde plads. I denne henseende er ordenen strengt overholdt. Alferne står næsten regelmæssigt på den femte plads; i str. 14 er de blevet ombyttet med dværgene, i str. 26 og 34 derimod helt udeladt. Dværgenes plads er den mest usikre. I slutningen, hvor de efter vor udredning burde komme, står de kun i str. 12, 22, 24 og 30. De er flere gange erstattede af udtrykket *helio í* (str. 18, 20, 26, 32). Det er derfor muligt, at digteren, tvunget af rimnød, selv har været skyld i ombytningen. Når R. Meissner påstår[6], at *í helju* for hedensk opfattelse umuligt kan være det samme som *dvergar*, da tager han ingen hensyn til hele karakteren af kvadet, der ikke er så nøje med forskellen mellem de mytiske væsener. I begyndelsen siger jo Tor til Alvíss (str. 2): *hví ertu svá fǫlr um nasar? Vartu í nótt með ná?* Kan det udtrykkes tydeligere at dværgene, der bor *fyr iǫrð neðan* (str. 3) er tænkt beslægtede med dødningerne[7]? Det er derfor tilstedeligt at spørge om ordet *halir* i str. 28 ikke er en fejlskrivning for *í helju*, som Boer allerede gættede på[8]. Hvis dværgene og væsnerne *í helju* er identiske, viser strofernes regelmæssighed sig særdeles stor; så står de på deres rette plads i 12, 18, 20, 22, 24, 30, 32, er ombyttet med vanerne i 16, 28, med alferne i 14.

Vanskeligheder findes kun i str. 10, 14, 26 og 34. Mærkværdige er 14 og 26, fordi dværgene og helbeboerne her nævnes ved siden af hinanden. Boers påstand om at *helio í* (14, 3) er en fejlskrivning for *vanir*[9], kan ikke bevises; men til dens fordel taler i hvert fald, at i verset *kalla hverfanda hvél helio í* tre rimstave er uregelmæssige. For 26, 5 kan anføres det samme; fordi *dvergar* står udenfor stavrimsystemet, kan det uden besvær ombyttes med *álfar*.

[4] Acta Philologica Scandinavica V, s. 41—66.

[5] *Ynglingasaga* c. 4.

[6] ZfdA 61, 1924, s. 129.

[7] Se for den slags forvirringer, sædvanlige i yngre tradition, min afhandling Van Alven en Elfen i „Nederlandsch Tijdschrift voor Volkskunde“ 36, 1931, s. 3—30.

[8] *Edda* II, s. 127. Hvis man antager indflydelse fra *Vfm.*, kan der henvises til str. 43 af dette kvad: *hinig deyia ór helio halir*.

[9] Boer, *Edda* II, s. 126.

Str. 34 er ligeledes noget uheldig, fordi her den sidste linie *kalla sumbl Suttungs synir* synes at pege på jætterne, der dog allerede nævnes i l. 4, mens man skulle vente *álfar*. Det ligger nær for hånden at antage at myten om skjaldemjødet her har haft indflydelse; det ville også være muligt at formode[10] at der skulle læses i l. 4 i stedet for *iǫtnar*: *álfar*, især fordi kenningen *hreina lǫg* passer bedre til de ord som hyppigst er nævnt i forbindelse med dem (*fagra ræfr* i 12, *fagra hvél* i 16, *fagrlima* i 28).

Boers rekonstruktion har fremkaldt en modsigelse fra Meissner, og det må tilstås at det er umuligt at påvise, at kvadet en gang har været fuldkommen regeldannet. Det er dog ikke nødvendigt at påstå (som Meissner), at digteren havde større interesse for synonymernes valg end for logikken og regelmæssigheden i glosernes fordeling over de forskellige mytiske verdener[11], for når det med ringe umage lykkes at få en tekst, der svarer til skemaet, da tør man i hvert fald gå ud fra at selve skemaet har foresvævet digteren, da han skrev sit værk.

Med hensyn til indholdet må bemærkes at de ting, hvis forskellige navne meddeles, ikke danner et logisk system. Først kommer en række kosmiske fenomener: jord og himmel, måne og sol, skyer, vind og vindstille, hav og ild. Men derefter følger helt udenforliggende ting som skov, nat, byg og øl. Om nat kan der i alt fald siges at dette ord hører nærmere til den første gruppe; i den samme retning peger en sammenligning med *Vfm.*, hvor vi finder rækken: jord og himmel, sol og måne, dag og nat, vinter og sommer, vind. Alligevel er der ingen grund til at flytte stroferne om ordet nat[12]. Det må snarere siges at digteren først har overholdt et bestemt skema, men at han ved slutningen har nævnet nogle andre ting, han vidste forskellige benævnelser for.

Der kan vanskeligt tales om en ældgammel tradition. Güntert[13], Heusler[14] og Meissner[15] har hævdet at omskrivningernes største del er opfundet af digteren selv, eller i hvert fald ikke kan betragtes anderledes end som et skaldisk billedsprog. Det er jo utroligt at der engang skulle have været en seksdobbelt række af tabuord. Hvis man nu undersøger til hvilke overnaturlige væsener de fleste gamle, mere eller mindre sakrale gloser henføres, da viser det sig at det især er tilfældet med aserne, thi vi finder her ord som

[10] Boer, ibid. s. 127.

[11] Meissner l. c. s. 130. Güntert s. 147 er endnu kraftigere i sine udtryk og siger endogså: „es ist eben verkehrt, bei dem Dichter irgendwelche ratio in der Verteilung zu suchen außer den oberflächlichsten metrischen Beweggründen". Hvor stærkt overdreven denne udtalelse er, fremgår af det her fremdragne.

[12] Boer var tilbøjelig til at bringe den i forbindelse med sol-strofen 35, hvor dværgen forstenes; men det synes mig højst tvivlsomt om man tør tænke sig en oprindelig sammenhæng mellem nat — dag som skulle ligge bagved den overleverede form.

[13] Von der Sprache der Götter und Geister, s. 14.

[14] Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen 116, 1906, s. 265.

[15] Die Sprache der Götter, Riesen und Zwerge in den Alvíssmál, ZfdA 61, 1924, s. 138.

fold (10), *hlýrnir* (12), *sunna* (16), *váfuðr* (20), *lægi* (22), *funi* (26), *niól* (30), *barr* (32). Det kan vanskeligt være tilfældigt. Man får altså det indtryk at en fordeling af bestemte gloser for menneskenes og asernes brug kan være en arv fra den hedenske fortid.

Dette kan nu måske finde en nærmere bekræftelse i en episode af *Sǫgubrot*[16], hvor kong Ivarr henvender sig til Hǫrðr med en række spørgsmål, der stiller navnene på en helt og en gud overfor hinanden. Udtryksformen *hverr er Hálfdan snialli með ásum* minder ikke så lidt om den i *Alv.* vanlige sætning *iǫrð heitir með mǫnnum en með ásum fold*. Sǫgubrots episode er i denne sammenhæng så vigtig at vi senere hen skal omtale den udførligere; her skal jeg nøjes med at påvise, at både *Alv.* og *Sǫg.* kan gøre det sandsynligt, at der har været en forskel mellem gloserne i brug hos mennesker og aser. Eddadigteren er gået langt videre på den her angivne vej og han har næsten ført dette princip ad absurdum idet han har udstrakt det til flere kategorier af mytiske væsener.

Der er her ingen tale om gammel mytologisk „Wissensdichtung". I den nu bevarede form er *Alv.* ikke mere end et digterisk spil med synonymer. Der er ingen grund til at henføre det til de ældgamle kvad og at tilskrive det den hedenske tid, som det blev gjort af Jónsson[17] og Boer[18]. På den anden side er der heller ikke tvingende grunde til at datere det til det 12te århundrede (Güntert og Heusler). Meissners skepticisme er derfor let at forstå. Hvis vi lægger mærke til at Snorri citerer str. 20 og 30, kan vi kun sige, at kvadet ikke kan være yngre end det 12te århundrede. En i alt fald relativ terminus a quo skulle kunne antages hvis indflydelse af *Vfm.* kunne bevises.

3. VAFÞRÚÐNISMÁL

Dette Eddakvad røber højere kunstevner end *Alv.* Spørgerens og svargiverens roller er her vekselvis tildelt de to dramatiske personer og desuden er løsningen en umiddelbar følge af den kappestrid i visdom, som Odin har med den kloge jætte. Også her er der en episk ramme om det mytologiske læredigt.

Rammen. Odin rådspørger Frigg med hensyn til et besøg hos jætten Vafþrúðnir; hun fraråder ham forsættet, men Odin holder fast ved det og tager til jættens bolig efter gudindens velsignelse. Han siger jætten at han kommer for at prøve dennes kundskaber. Derpå spørger jætten Odin om hans navn og truer ham med at han ikke skal komme levende derfra medmindre Odin kan overgå ham i visdom. Odin kalder sig for Gagnráðr. Vafþrúðnir beder ham sætte sig, men Odin ønsker at blive stående *a gólfi*,

[16] Af Petersen og Olson, Sǫgur Danakonunga, s. 11.

[17] Den Oldnorske og Oldislandske Litteraturs Historie I, s. 167—173.

[18] L. c. II, s. 129.

mens jætten udspørger ham. Efter nogle spørgsmål anerkender jætten Gagnráds kundskab og beder ham endnu en gang sætte sig ved siden af ham på bænken. De skal nu fortsætte deres visdomskamp og livet skal være indsatsen. Nu er det Odins tur til at stille spørgsmål; jætten er altid i stand til at svare, indtil Odin tilsidst berører en ting, som Vafþrúðnir umuligt kan give svar på. I slutningsstrofen siger han, at han er blevet besejret af Odin i visdomskampen.

Denne rammes kendemærker er altså: 1. væddekamp mellem Odin og en jætte; livet er indsatsen; 2. Odin skjuler sig under et påtaget navn under sit besøg hos jætten; 3. spørgerne afløser hinanden; 4. Odin vinder væddekampen ved at spørge om en hemmelighed, som han er ene om at kende.

Den didaktiske del. Det foregående viser at spørgsmålene kan deles i to grupper, jættens og Odins. Den første del (A) er meget kort: den rummer fire spørgsmål i str. 11—18. Det behandlede emne er navne på mytiske genstande, som solens og nattens heste, floden Ifing og sletten Vígríðr. Spørgeformlen er: *segðu þat, Gagnráðr, allz þú á gólfi vill þíns um freista frama.*

Mens der i denne del ingen som helst sammenhæng er mellem de omtalte emner, ser vi i den anden del en merkværdig sluttet bygning. Odins spørgsmål vedrører to forskellige emner og er derfor også adskilte i to dele, ikke blot efter indholdet, men også efter formen. Den første del (B) består af 24 strofer, der behandler 12 spørgsmål. De har næsten alle verdens oprindelse til indhold og får gennemgående et nummer i spørgestroferne. Formlen heder i str. 20: *segðu þat it eina ef þitt æði dugir ok þú Vafþrúðnir vitir.* Endnu tydeligere viser sig den kunstfærdige bygning ved at denne gruppe af 12 spørgsmål igen kan sondres i tre enheder: *a.* fire spørgsmål om de kosmiske fænomeners udspring (str. 20—21 jord og himmel; 22—23 sol og måne; 24—25 dag og nat; 26—27 sommer og vinter). *b.* spørgsmål om de ældste væsener der boede i kosmos (str. 28—29: hvem blev skabt først, aser eller jætter, hvorpå svaret lyder: jætteslægten af Aurgelmir, Þrúðgelmir og Bergelmir; str. 30—31 om Aurgelmirs oprindelse, str. 32—33 om måden han fik en efterslægt på, str. 34—35 afslutter denne gruppe meget kunstfærdigt). Vi venter jo endnu et spørgsmål om Bergelmir, men det kommer i denne form:

Hvat þú fyrst of mant *eða fremst um veitst?*
þú ert alsviðr, iǫtunn.

Derpå lyder jættens svar, at hans hukommelse går tilbage til Bergelmirs fødsel. Der er ingen grund til med Boer at forkaste begge disse strofer 34—35; han mener at de forstyrrer sammenhængen fordi de indeholder et spørgsmål om jættens personlige forhold og han betragter også gentagelse af versene 29, 1—3 som 35, 1—3 som en prøve på yngre bearbejdelse. Imidlertid kan der ikke være tale om noget brud på sammenhængen; tværtimod den er tætsluttet: gruppen Bb omtaler en række af emner vedrørende jætternes genealogi og Odin ender med en anerkendelse af Vafþrúð-

nirs visdom. Men han fortsætter sine spørgsmål i gruppe *c* (str. 36—43). Først er det vindens oprindelse (str. 36—37). Fordi den opstår af jætten Hræsvelgr, befinder Vafþrúðnir sig endnu på egen mark. Men nu kommer Odin til et helt andet emne, spørgsmålene om gudernes verden. Str. 38—39 omtalar Njords oprindelse, der jo ikke altid hørte til aserne. Str. 40—41 behandler Einherjar. I str. 42—43 afsluttes denne del på en mesterlig måde af Odins spørgsmål: *hví þú tíva rǫk ǫll, Vafþrúðnir, vitir?* Derpå svarer jætten at han fik sine kundskaber ved at besøge ni verdener lige til Niflhel. Denne strofe er det hængsel hvorom samtalen drejer sig. Indtil nu har Odin først og fremmest spurgt om fortidens begivenheder, endog om ting der vedrører især jætterne og det har derfor ikke været vanskeligt for Vafþrúðnir at svare. Odin priser ham i forbigående (str. 34), senere mere direkte ved at spørge ham hvorfra hans kundskaber stammer (str. 42). Stolt over sin visdom fortsætter Vafþrúðnir at han har samlet den på sine mange rejser: *þvíat hvern hefi ek heim um komit.* At digteren selv har opfattet disse strofer som en afslutning, viser den metriske ejendommelighed, at en „Vollzeile" i str. 42—43 fordobles; dermed synes en pause at være antydet.

Men omsvinget er kommet. I gruppe C skal Odin tale om andre emner og han ændrer også spørgsmålenes formulering, der nu lyder

Fjǫlð ek fór *fjǫlð ek freistaðak,*
fiǫlð ek reynda regin.

Jeg kan deri ikke se andet end en hentydning til jættens sidste ord. Denne var stolt af at han har sanket sin visdom sammen i ni verdener og Gangráðr svarer at han også har gjort mange rejser. Igen et bevis på hvor kunstfærdig kvadets bygning er. De nu følgende spørgsmål vedrører alle verdens undergang. Først en gruppe af fire strofer (44—51) hvori der tales om verden efter Ragnarok: om Líf og Lífþrasir (str. 44—45), om den nye sol (str. 46—47), om Mǫgþrasis meyjar (str. 48—49), om de nye guder Víðarr, Váli, Móði og Magni (str. 50—51).

Enden nærmer sig; kredsen af Odins spørgsmål bliver alt tættere. Endnu to spørgsmål og katastrofen er inde. Nu drejer det sig udelukkende om Odins egne forhold; først: hvordan skal Odins skæbne være i Ragnarok (str. 52—53)? Og så: hvad hviskede han i sønnens øre da denne blev henlagt på bålet (str. 54—55)? Dette ord ved ingen og jætten må erklære sig besejret.

Det er uforståeligt, at man har kunnet tvivle på enheden i et så smukt og fast opbygget kvad. Müllenhoff[19] mener at der fra mytologiske digte er optaget brudstykker, som altså slet ikke hørte med i den oprindelige sammenhæng. Således skulle str. 21, som viser overensstemmelse med *Grm.* 40—41, komme fra et kvad om skabelsen, mens str. 22—23, der fortæller om solens og månens oprindelse, minder om str. 37—39 i det samme Eddakvad.

[19] Deutsche Altertumskunde V, s. 246.

Str. 11—14 hører sammen med str. 24—25 til en række af strofer som handler om dag og nat, mens str. 26, 27, 36, 37 som et fælles tema har sommer, vinter og vind. Der var altså større og mindre stroferækker med mytologiske emner, som behandlede, hvis man tør opfatte Müllenhoffs temmelig vage ord i denne retning, særskilte temata.

Vi har set, at *Vfm.* ikke var en sammenstilling af strofer fra flere læredigte, men tværtimod et fortrinligt konsipieret kvad. Man kunne måske spørge, om det nu foreliggende *Vfm.* i sit hele omfang oprindeligt har haft denne form. Vi lagde jo mærke til, at samtalens indhold ikke var af samme beskaffenhed, når Vafþrúðnir og når Odin stiller spørgsmålene. I det sidste tilfælde rummer de en sammenhængende række af emner; jætten spørger derimod om navnene på helt uensartede ting. Dette er sandsynligvis en bevidst modsætning mellem visdommens guds høje intellektualitet og jættens kundskaber, der ikke kan samles til en systematisk enhed. Alligevel kunne der være tvivl om digtets oprindelige form, thi

1. I slutningsstrofen siger jætten *feigom munni mælta ek mína forna stafi ok um ragna rǫk*. Derved henviser han til alt som hænger sammen med verdens oprindelse og tilintetgørelse; det er altså udelukkende de i B og C behandlede stoffer, Odins spørgsmål.
2. Der er et misforhold mellem A og BC. Mens jætten kun gør fire spørgsmål, stiller Odin ikke mindre end 18. Derfor kunne A bedre betragtes som en indledning til BC, end en pendant.
3. De i A omtalte emner findes også i BC eller i andre kvad. Müllenhoff henviste allerede til at str. 22—23 behandler sol og måne, mens str. 11—14 omtaler disse himmellegemers heste. I str. 17—18 nævnes sletten Vígríðr med ord der er nøje overensstemmende med et lignende spørgsmål i Fáfm. 14—15; desuden behandler Odin også Ragnarok som er et helt system af spørgsmål for sig.
4. Spørgeformlen i A er en svag efterligning af den i B.
5. Overgangsstrofen 19 mellem A og B indeholder en bemærkning om at den som taber skal bøde med sit liv; dette er allerede sagt i str. 7.

Hvis man fortsatte denne tanke, da kunne man komme til den slutning, at det oprindelige kvad kun indeholdt en række spørgsmål, som Odin stillede en jætte, mens han dulgte sit navn. I *Grm.* og i Heiðreksgåderne fører han heller ikke sit eget navn. Den udvidelse til en gensidig udspørgen findes kun i dette digt og afviger fra den traditionelle form. Den digter, der har tilføjet A, har ønsket at bevise Odins snilde, men hans mangel på opfindsomhed fremgår af, at han kun finder på spørgsmål om mytiske navne uden nogen som helst indre forbindelse.

I denne retning viser muligvis også at rammen er så svagt bygget. Odin spørger blot Frigg om et råd, som han alligevel ikke følger. Dette stykke er ydermere sammensat af lån fra samtalestroferne. I str. 3 fremsiger Odin den samme formel, der i C er spørgsmålenes indledning; i str. 4 siger Frigg

æði þér dugi, det er det samme som formeln i B: *ef þitt æði dugir*. Disse forskellige omstændigheder kunne pege i retning af en senere omdannelse af et kvad, der kun indeholdt en ensidig spørgsmålsrække. Men jeg vil ikke urgere denne opfattelse, thi kvadet kan også forstås som et oprindeligt hele og hvis man priser den smukke fremadskridende bygning, da har man ikke mindre anledning til at betragte *Vfm.* som én skjalds arbejde. Hans nye indsats har da været, at han i stedet for et ensidigt spørgekvad har forsøgt at digte et gensidigt sådant.

4. REGINSMÁL, FÁFNISMÁL OG SIGRDRÍFUMÁL

Hidtil har vi behandlet kvad hvis opgave øjensynligt har været at meddele mytologisk lærdom; vi skal nu omtale tre kvad, der hører til Nibelungsagnets kreds og som derfor er oprindeligt episke, men som dog rummer et antal didaktiske strofer.

Det gælder først og fremmest *Reg.* 19—25. Da Sigurd går ud for at hævne sin far, møder han på et fjeld Odin, der kalder sig Hnikarr. Sigurd tager ham ombord og spørger ham om det bedste varsel for kamp. Formlen kan sammenlignes med *Alvíssmáls*: *Segðu mér þat, Hnikarr, allz þú hvárttveggia veitst goða heill og guma.* Derpå gives der tre svar; de to sidste tælles med formlen: *þat er annat, þat er it þriðia.* Talordene danner led i alliterationssystemet. Det som derpå følger viser kun en løs sammenhæng med det forangående. Str. 23 i fornyrðislag falder udenfor det i ljóðaháttr affattede digts ramme. Str. 24 nævner et ulykkesvarsel[20], str. 25 indeholder kun en bemærkning om et togs forberedelser. De er altså af mindre betydning for bestemmelsen af et sådant læredigts form. Derimod er str. 19—22 aldeles klare i deres bygning: en spørgestrofe efter den stereotype, allerede fra *Alv.* og *Vfm.* kendte model, og tre strofer af didaktisk indhold, der omtaler et enkelt emne og er fortløbende numereret.

Noget anderledes står det til med *Fm.* 12—15. I tilslutning til Fáfnirs ord at Sigurd altid vil være udsat for *norna dómr* spørger helten dragen om nornernes karakter. Sammenhængen er dårlig. Det er jo ikke det rette øjeblik for Sigurd at henvende sig til Fáfnir med slige spørgsmål. Ligeledes er nornerne, *er nauðgǫnglar ero ok kiósa mæðr frá mǫgum*[21], ikke af samme art som de i str. 11 omtalte. Lån fra et andet kvad, hvori de dannede et led i en række af spørgsmål og svar, er altså meget sandsynligt.

[20] Den bemærkning i denne strofe at det er et ulykkeligt varsel, hvis man snubler før striden, står i en ejendommelig modsætning til den almindelige opfattelse, som ligger gemt i ordsproget *Fall er farar heill*. Man kunne tænke sig at verset *þat er fár mikit ef þú fæti drepr* står i stedet for *þat er it fjórða ef þú fæti drepr* (sml. str. 22: *þat er it þriðia ef þú þióta heyrir*); men strofens sidste del indeholder en nærmere bekræftelse af ulykkesvarslet.

[21] Sml. for min opfattelse af disse ord min afhandling i „Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde" 50, s. 117n.

Spørgeformlen lyder *Segðu mér, Fáfnir, allz þik fróðan kveða ok vel mart vita*. Det hænger rimeligvis sammen med formlen i *Vfm*. B: *Segðu þat it fjórða, allz þik fróðan kveða, ok þú, Vafþrúðnir, vitir*. Alligevel kan der ikke være tale om en direkte indflydelse, da der i dette kvads fortrinlige komposition ikke er nogen plads for Fáfnismáls strofer. Hvis nu *Fm*. har lånt disse strofer fra et andet kvad, da kunne man tænke sig, at det med hensyn til formen var parallelt med *Vfm*. *B*.

Svaret i str. 13 lyder, at der er tre slags norner; *sumar ero áskungar, sumar álfkungar, sumar dœtr Dvalins*. Jeg har allerede tidligere påvist[22], at denne oplysning vanskeligt kan forenes med nornernes virkelige karakter og at det synes at være efterligning af en fremstilling, som vi finder i *Hávamál* 143, hvor der siges om runerne, at de blev indristet af *Óðinn með ásum en fyr álfum Dáinn, Dvalinn dvergom fyrir*. Hvis vi nu overvejer det her fremlagte, så må det være tilladt at drage den slutning, at *Fm*. har taget lån fra et kvad, som slutter sig efter form til bekendte exempler og som efter indholdet tilpassede på en vilkårlig måde gammel visdom til nye øjemed. Dette kvad skulle altså, i alt fald med hensyn til typen, være yngre end *Vfm*. Noget andet peger i samme retning. Efter spørgsmålet om nornerne følger et andet om pladsen hvor aserne kæmper i Ragnarok (str. 14—15). Her er slet ingen sammenhæng. Det er derfor sandsynligst at interpolatoren af *Fm*. 12—15 har kendt disse strofer i netop den samme rækkefølge; thi man kan vanskeligt forestille sig, at han har sammenplukket disse strofer fra en anden og bedre sammenhæng. Tør vi da forudsætte, at stroferne i kildekvadet stod i denne rækkefølge, da må slutningen være at dets komposition er meget løs og at det består af skødesløst sammenføjede stykker af gammel tradition.

Indeholder *Fm*. endnu flere spor af dette kvad? Der er nok flere strofer hvori der meddeles nyttig lærdom, som vi kender det også fra *Hávamál* (str. 24, 30, 31), men disse hører i hvert fald til i en anden sammenhæng end i et mytologiskt læredigts. Man tør måske henvise til str. 34:

Hǫfði skemra láti hann inn hára þul
fara til heliar heðan.

Vi ved hvor vanskeligt det er her at finde en tilfredsstillende oversættelse af ordet *þulr*; man har foreslået: Schwätzer (Müllenhoff), troldmand (Wimmer), uden at kunne forklare hvorfor Reginn her netop blev kaldt for *þulr*[23]. Unægteligt ville det bedre passe i et kvad, hvor en eller anden þulr havde indladt sig på en samtale med f. e. Odin, hvoraf den tragiske følge var, at han besejredes og derfor mistede livet. Det er altså den samme type, som i *Alv*. og *Vfm*. Ljóðaháttrstrofens plads midt imellem en række af fornyrðislagstrofer kunne ligeledes tyde på at den oprindelig slet ikke hørte til i denne sammen-

[22] Ibidem s. 119.

[23] Sml. W. H. Vogt, Stilgeschichte der eddischen Wissensdichtung, I, s. 71—72.

hæng. Var denne þulr, som i *Vfm*., en *iǫtunn*? Der er en vis forbindelse med str. 38:

Hǫfði skemra láti hann þann inn hrímkalda iǫtun
ok af baugom búa.

Hvis nu denne tanke skulle være rigtig, da skulle man kunne antage at str. 32—39 eller *igðnaspá* stod delvis under indflydelse af en mytologisk læredigt, hvorfra den samme bearbejder havde optaget stroferne 12—15.

Anderledes forholder det sig med *Sigrdrífumál*. Af det episke kvad er der kun meget lidt tilbage[24]; hovedsagen er *rúnatal*, som omfatter str. 6—19 og bagefter kommer en række praktiske råd (str. 21—37). De fortjener begge to en særskilt drøftelse.

1. *Rúnatal*. Her er der ingen tale om spørgsmål eller svar, men kun om undervisning. Indledningslinien lyder stereotyp: *Sigrúnar þú skalt kunna* (6) eller: *biargrúnar skaltu nema* (9) eller: *brimrúnar skaltu gørva* (10). Det er således et rent didaktisk kvad, der for at lettere huskes er bygget i en fast form. Stroferne der falder udenfor dette skema er antagelig ikke oprindelige i dette digt; dette gælder om str. 8, der afbryder numereringen. Ved slutningen kommer en meddelelse om runernes oprindelse, noget som danner en passende afslutning til et sådant *rúnatal*. Stroferne 13, 4—19 kan altså have tilhørt det samme kvad; muligvis med undtagelse af str. 15—17, som mere gør indtryk af at være en þula. Men det lader sig næppe med sikkerhed afgøre.

Påfaldende er str. 18, 5—8:

þær ro með ásom, þær ro með álfom,
sumar með vísom vǫnom,
sumar hafa menzkir menn.

Denne strofe viser interessante tilknytningspunkter til to sider: 1. til *Háv*. 143 med hensyn til runernes fordeling over forskellige mytiske verdener (og derved også i en fjernere forbindelse med *Fm*. 13). 2. Runernes fordeling over fire grupper af væsener (aser, alfer, vaner og mennesker) minder os om *Alv*. hvor der jo findes den samme spaltning, men her udvidet til 6 grupper. Dette peger på en ensartet tilbøjelighed til at rubricere mytologiske eller magiske kundskaber med hensyn til de forskellige verdener, de er knyttet til.

2. *Råd*. Disse har på samme måde en fast indledningsformel: *þat ræð ek þér it fyrsta* (22), *þat ræð ek þér annat* (23). Det er altså den samme numereringsmetode, vi allerede kender fra *Vfm*. og *Reg*. og som vi endnu en gang vil møde i *Grm*. Men der er dog en forskel. Netop som i *Reg*. er talordet i *Sgd*. en stavrimsbærer og derfor sammenvokset med hele strofen; her er det sandelig et hjælpemiddel til at lette hukommelsen: *fyrsta* peger hen mod

[24] Erik Noreen, Studier i Fornvästnordisk Diktning III, s. 31 siger herom: i efterklassisk tid har en icke obegåvad diktare tagit Sigurds mellanhavande med valkyrjan till förevändning för en didaktisk dikt i Hávamáls stil.

frændr, *annat* mod *eið*, *þriðia* mod *þingi á*. Anderledes er det i *Vfm.*, hvor tællingen jo findes i spørgeformlen og denne som en følge deraf viser nogle undertyper:

> *segðu þat it eina, ef þitt æði dugir* (endvidere: *annat*)
> *segðu þat it þriðia, allz þik svinnan kveða* (således: *sétta, siaunda, átta, níunda*)
> *segðu þat it fiórða, allz þik fróðan kveða* (således: *fimta*)
> *segðu þat it tíunda, allz þu tíva rǫk* (endvidere: *tólfta*)
> *segðu þat it ellipta, hvar ytar túnom í.*

Dette gør et kunstmæssigt indtryk; i øvrigt er skikken jo netop at gentage formlen uforandret. Forfatteren har her været nødt til at afvige fra den sædvanlige type for tællingens skyld og det tyder på at han af hensyn til et nyt formelement har forstyrret en ældre form.

Grm. går endnu et skridt videre. Her er typen: *Þrymheimr heitir inn sétti er Þiazi bió* (11); talordet falder helt udenfor alliterationen og har altså ingen som helst betydning for hukommelsen; linien ville endog metrisk være bedre, hvis der kun stod: *Þrymheimr heitir er Þiazi bió* og vi finder jo virkelig i str. 5: *Ýdalir heita þar er Ullr hefir.*

Denne korte oversigt giver os følgende lysning. Tællingen i *Sgd.* er en del af versteknikken og opfylder altså en bestemt hensigt i læredigtet. Numereringens oprindelige betydning som et hjælpemiddel for hukommelsen er her endnu klart at se. *Vfm.* viser sin kunstneriske sammensætning ved ad tilpasse tællingssystemet til den stereotype spørgeformel; på samme tid finder man her bevis for, at de to metoder var oprindeligt adskilte, fordi spørgeformlen netop udelukker variationen med hensyn til talordet. Det sidste trin danner *Grm.* hvor numereringens funktion ikke mere er blevet forstået, ja hvor muligvis talordene først efterhånden er blevet tilsat.

I denne del af *Sgd.* synes der også at være nogle senere tilføjede strofer; det fremgår af at tællingen savnes. Dette gælder om str. 25, 27, 30, 34, 36, som derfor hører til i en anden sammenhæng eller som er tilføjet af bearbejderen. Vi lærer deraf, at kvad med leveregler var meget yndet; ligeledes findes der et eksempel af samme type i *Háv.*: *Loddfáfnismál.* Dette hænger jo ved sin inledningslinie: *Ráðomk þér, Loddfáfnir*, der minder om *þat ræð ek þér it fyrsta* nøje sammen med *Sgd. Ráð* betyder altså i den slags kvad praktisk livsvisdom, regler for besindig og klog opførsel, der undertiden ikke hæver sig over det mest dagligdags. En nærmere behandling af *Hávamál* vil også fra et andet synspunkt være frugtbringende.

5. HÁVAMÁL

Når vi leder efter strofekomplekser, der kan sammenlignes med de hidtil behandlede, da kan vi skelne mellem følgende grupper: *a.* str. 1—80; *b.* str. 112—137; *c.* str. 146—164. Ved fordelingen i disse grupper ønsker

jeg hverken at udtale nogen mening om *Hávamáls* komposition, eller om de her udeladte strofegruppers (81—111 og 138—145) oprindelige eller uoprindelige art. Jeg ønsker kun særskilt at betragte de dele, som i indhold og form viser en ensartet karakter.

a. Dette stykke behandler en klog lære i ljóðaháttrstrofer. De er i det hele af en formelt selvstændig bygning og har ingen stereotype elementer. Midlerne til a bevare stroferækken i hukommelsen skal derfor søges på andet hold. De synes her fremfor alt at ligge i de behandlede emners karakter. A. Heusler har skelnet mellem følgende grupper[25].

- A. Gestr-stroferne; forhold overfor kloge og tåbelige mennesker (ifølge ham 1—7, 18, 10, 11, 17, 19, 20, 21, 33, 63^{1-3}, 57, 28, 30, 26, 27^{1-6}, 29, 24, 25, 62, 22, 31, 32, 35).
- Ba. Hjemmet, gaver, sande og falske venner (36, 37, 66, 67, 39, 41, 52, 47, 50, 34, 42—46, 51).
- Bb. Den vises karakter (53—56, 23, 48, 16, 40).
- Bc. Praktiske forholdsregler med hensyn til det daglige liv (8, 9, 65, 63^{4-6}, 64).
- C. Livets højeste goder (68—72, 76, 77).

Der kan efter min overbevisning ikke være nogen tale om, at disse strofegrupper skulle antyde oprindeligt selvstændige strofeenheder der altså engang i tiden skulle have været til i den af Heusler angivne form eller rækkefølge. Da måtte man kun forbavses over at en så godt konsipieret enhed i traditionens løb var blevet så håbløst forvirret; i alt fald skulle man ønske at få nogen forklaring på grundene til så voldsomme forskydninger som i grupperne Bb og Bc. Især den sidste gruppe synes at være en sammenstilling af strofelevninger, som Heusler havde vanskeligt ved at anbringe i en af de hovedafdelinger, han har opstillet.

Derved skal ikke nægtes, at der i alt fald for enkelte deles vedkommende er en logisk sammenhæng. Men den kan ikke have været synderlig stor, fordi de omtalte emner er så uensartede og forskydninger så let kunne gøres. Som et mnemoteknisk hjælpemiddel var en sådan logisk ordning vistnok meget mangelfuld.

Det viser sig dog ved en nærmere betragtning, at der også er formelle tilknytninger, hvorved den ene strofe i hukommelsen kan hægte sig i den anden. Jeg vil nævne nogle tilfælde, men skal kun anføre de formelle elementer, for ikke at give udførlige citater.

Str. 3—5 *Elz er þǫrf* ~ *Vats er þǫrf* ~ *Vits er þǫrf.*
6—7 *vǫrom* ~ *inn vari gestr*; *kømr til* (l. 6^5 og 7^2).
8—9 *hinn er sæll* ~ *sá er sæll*; *annars brióstom í* ~ *ór.*
10—11 *byrði betri*; *manvit* i 10^3 ~ *vit* i 9^3.

[25] Die zwei altnordischen Sittengedichte des Hávamál, Sitz.-Ber. der Akademie Berlin 1917, s. 105—135.

11—12 *ofdrykkia ǫls* ∼ *ǫl alda sonom.*
12—14 *til geðs gumi* ∼ *geði guma* ∼ *geð gumi* (sml. 17^6 og 18^4).
22—27 *vesall maðr, ósvidr maðr, ósnotr maðr* (sml. 79).
36—37 *bú er betra* osv.
42—43 *vin sínom skal maðr vinr vera* (sml. 41 og 44).
54—56 *meðalsnotr* osv.
58—59 *ár skall rísa.*
61—63 syntaktisk bygning: *þveginn ok mettr*; *snapir ok gnapir*; *fregna ok segia.*
68, 70—72 konstruktion med *betstr* og *betri.*
76—77 *deyr fé* osv.

Disse formelementer beviser slet ikke, at stykket 1—80 er sammensat efter et bestemt princip, men at det i nogen grad føltes som en nødvendighed at korte strofeenheder sluttedes sammen. Den der vil undersøge kompositionen i denne del af *Hávamál*, må være opmærksom herpå og han skal forsøge at påvise i hvilken henseende disse små stroferækker er samlet til en større enhed og hvorledes en senere forskydning kan have forstyrret den oprindelige sammenhæng. Hvis Heusler sonderriver rækken 22—27 og henviser str. 23 til sin gruppe Bb, mens han spreder de øvrige strofer i rækkefølgen 26, 27^{1-6}, 24, 25, 22 over gruppen A, da beviser han derved at han undervurderer den formelle bindings betydning.

b. Loddfáfnismál. Heusler forsøger ligeledes i denne del at ordne stroferne i fire efter indholdet særskilte grupper:

A. Forsigtighedspåbud (116, 131^{1-7}, 137^{1-6}, ^{15}, 112, 126, 129^{1-6}, ^{9}).
B. Forhold til kvinden (113—115, 130, 118).
C. Valg af omgang med andre, venskab (120, 123^{4-6}, 117, 119, 121, 124, 122, 125, 127—128).
D. Behandling af den nødlidende fremmede (132, 133, 135, 136, 134^{1-7}).

Om denne inddeling kan siges det samme som om den forrige: den griber altfor kraftigt ind i overleveringen og byder ikke på nogen forklaring af den vidtgående omstilling af stroferne. Det er snarere et tankeeksperiment for at udrede hvilke grundideer der er udtalt i disse leveregler. Den formelle sammenknytning ligger her i hver strofes indledning, som har en næsten højtidelig klang:

Ráðomk þér, Loddfáfnir   en þú ráð nemir
nióta mundo, ef þú nemr
þér muno góð, ef þú getr.

Dog må man erkende at disse linjer med deres højtidelighed ofte på en ret barok måde modsiger den anden strofehalvdels meget dagligdags visdom; oven i købet er de som mnemoteknisk hjælpemiddel værdiløse, fordi strofens halvdel er uden nogen som helst formel sammenhæng med de første indledningslinjer og således let kan forveksles med en anden.

Man kunne derfor spørge om vi her står overfor en temmelig ung form, idet man har villet forsyne banale leveregler med en højtidelig indledning. Det er klart at den anden halvdel ikke i sig selv kan have været en oprindelig strofe, hvortil stykket *Ráðomk þer* senere hen er blevet tilføjet. Imidlertid er strofer som 117, 119, 121, 126, 130 allerede meget påfaldende; thi her finder vi ved siden af indledningshalvstrofen en fuldstændig ljóðaháttrstrofe, der altså, uden indledning, ville være tilstrækkelig. Hvis vi forfølger dette spor, da er det muligt at skelne mellem de følgende tilfælde:

1. Ráðomk-formlen + ½ ljóðaháttrstrofe: 112, 115, 116, 120, 127, 128.
2. Ráðomk-formlen + en ljóðaháttrstrofe: 117, (118), 119, 121, 126, 130.
3. Ráðomk-formlen + ½ ljóðaháttrstrofe, hvorefter der straks følger en hel strofe i samme versemål: 113 + 114; 122 + 123 + 124; 132 + 133; 135 + 136.
4. Ráðomk-formlen + en ufuldstændig ljóðaháttrstrofe, der i hvert fald er større end en halfstrofe: 125, 129, 131, 134, 137.

Dette resultat er overraskende ved det meget lille antal af 6 strofer, der svarer til det påkrævede versskema; alle andre tilfælde beviser, at ráðomkformlen er overflødig, at den belæsser strofen eller forstyrrer dens sammenhæng. Interessant er et tilfælde som str. 122 + 123:

Ráðomk þér, Loddfáfnir en þú ráð nemir *nióta mundo, ef þú nemr* *þér muno góð, ef þú getr:*	A
orðom skipta þú skalt aldregi *við ósvinna apa* *þvíat af illom manni mundo aldregi* *góðs laun um geta*	B
en góðr maðr mun þik gørva mega *líknfastan at lofi.*	C

Det viser sig at $122^{5-7} + 123^{1-3}$ oprindeligt har dannet en sædvanlig ljóðaháttrstrofe (B). Ved at man har tilføjet ráðomk-formlen A er den gamle strofe B forstyrret (sml. indledningslinjen af str. 123 med ordet *þvíat*) og for at fuldstændiggøre resten af B til en ny strofe er der tilføjet et stykke C, hvori den samme tanke blot antitetisk er gentaget. Det samme kan siges om stroferne 132—133.

Vi når altså til den slutning, at *Loddfáfnismál*, skønt tilsyneladende en gammel overlevering i ærefrygtindgydende form, snarere er en meget ung pastiche. Det var oprindelig et kvad af samme karakter som A, der indeholder visdomsregler af meget dagligdags art. Stroferne tilhørte den 6linjede ljóðaháttrtype. En senere bearbejder har omdannet den, idet han har forsynet hver strofe med en pragtfuld formel. Hvor han har kunnet gøre det, har han sløjfet den gamle strofes halvdel for at vinde plads for sin indled-

ning; hvor det har været umuligt, har han ladet hele strofen blive stående. Men han har dog kunnet gøre det på to forskellige måder: enten har han slet ikke ænset den omstændighed at strofen var for lang og har altså simpelthen indsat ráðomk-formlen foran den fuldstændige strofe, eller han har klippet den gamle strofe itu og udfyldt den anden halvdel til en ny strofe, hvorved han ikke har taget noget hensyn til at kvadets formelle bygning er blevet ødelagt. Ud af et sådant digt får vi altså intet indtryk af et lærekvads oprindelige form, men kun af hvorledes man i senere tider mente at skulle opfatte den.

C. *Ljóðatal.* Denne del er uden tvivl det betydeligste af hele *Hávamál.* Den består af 18 strofer, som hver for sig nævner en bestemt trylleformel. De begynder alle med en stereotyp indledning: *þat kann ek it þriðia, it siaunda, it áttiánda.* Det er altså optællingens form, der her fuldstændig svarer til sit øjemed, fordi talordene alliterer og derved danner et let hjælpemiddel for hukommelsen. Stroferne er i det hele 6linjede ljóðaháttr-strofer, skønt der forekommer afvigelser der minder om *galdralag.* Utilfredsstillende er de første strofer 146 og 147. For det første og det andet *ljóð* findes kun halvstrofer i overleveringen; desforuden er det første metrisk umuligt. I stedet for formlen *þat kann ek it fyrsta* læser vi *hjálp heitir eitt.* Vi tør nok forudsætte, at overleveringen her i ljóðatals begyndelse er fordærvet.

Afslutningen danner str. 163:

þat kann ek it áttiánda — er ek æva kennig
mey né mannz kono —
allt er betra — er einn um kann;
þat fylgir lióða lokom
(nema þeiri einni — er mik armi verr
eða mín systir sé).

De sidste linjer er en senere tilføjelse og en meget banal oven i købet. F. Jónsson (*Hávamál* s. 167) vil netop vrage 4—6 og tror at sammenhængen mellem 3 og 7 på grund af *nema* er oprindelig. Odin har altså efter hans opfattelse ikke meddelt dette 18. ljóð til nogen anden end sin hustru, som i alt var hans fælle, og til sin søster, som han ikke havde. Vi kan ikke følge den islandske forsker i denne betragtning og vil hellere forsvare Odin mod en så triviel tankegang[26]. Hvis vi udelader l. 7—9 er strofen aldeles uangribelig: Odin røber ikke hemmeligheden, thi den som vil bevare en hemmelighed skal beholde den for sig selv. Dette er tryllekvadenes slutning. En sidste hemmelighed forbeholder Odin sig altså; må man ikke mindes *Vfm.*, hvor jo jætten ligeledes til sidst må erklære sig overvundet, fordi han er ude af stand at gætte en af Odins hemmeligheder? Måske tør vi antage, at i sådanne kvad hvor Odin optræder talende eller spørgende, røbes hans overlegenhed ved at han er i besiddelse af en visdom, som ikke er åbenbaret for nogen.

[26] Sml. også Lis Jacobsen, Eggjumstenen, s. 72.

Dette ljóðatal står ikke for sig selv, men er indpasset i en ramme, der finder sin afslutning i str. 164, hvor det forangående antydes som *Hávamál.* Denne linje henviser tydeligt til str. 111, som endog ikke står i ljóðatals begyndelse, men i *Loddfáfnismáls.* Man skal derfor enten omflytte 164 til efter 137 og betragte den som *Loddfáfnismáls* afslutning, eller sondre 111 fra dette kvad og henregne den til ljóðatal. Valget kan rigtignok ikke være vanskeligt og det er derfor et bevis på Eddakritikkens underlige vildfarelser, at lærde som Müllenhoff og Sijmons har villet flytte str. 164 hen efter 137. Disse dagligdags „visdomsregler" skulle altså i virkeligheden have været fremstillet som ordsprog af Odin, skulle have været fremsagt *þular stóli á, Urðar brunni at,* skulle have været omgivet med så højtidelige ordlyd! Det er aldeles uforståeligt, at man så fuldstændig har kunnet miskende denne didaktiske poesis betydning. Andre, og blandt dem den fintfølende Heusler, har følt sig ubehagelig berørt af at efter str. 111 kommer en så yderst triviel strofe som 112. Ifølge Gering var digteren en skælm, der med forsæt lavede det således; en mærkelig skælm i sandhed, der gør sig skyldig i en forargelig blasfemi. F. Jónsson finder en anden udvej: det er vor sag hvis vi finder det upoetisk og trivielt; digteren selv havde en anden mening derom og overleveringen der opbevarede digtet, gav ham øjensynligt ret deri. Men vi må have lov til at indvende: var der dengang ingen trivielle digtere og har traditionen kun gemt det som har størst poetisk værdi?

Men vi vender tilbage til str. 164. Den beviser jo selv ganske klart, at den hører til ljóðatal. *Hávamál,* der netop er fremsagt, angives som *allþǫrf ýta sonom, óþǫrf iǫtna sonom.* Dette kan dog ikke godt siges om *Loddfáfnismál,* hvis dagligdags viden for at begynde med str. 112 er ligeså nyttig for jætter som for mennesker. Men dette kan dog ikke siges om galdrene. Disse tryllekvad, som er åbenbaret af Odin, må være farlige for de dæmoniske væsener[27].

Strofen går videre med *Heill, sá er kvað! Heill, sá er kann! Nióti sá er nam! Heilir, þeirs hlýddo!* Også disse højstemte ord passer udelukkende til en forkyndelse af magisk viden. *Heill, sá er kann,* siger digteren; må man da ikke tænke på de ord, Odin selv begyndte sine strofer med: *þat kann ek it þriðja?* Men nu forstår vi også hvorfra *Loddfáfnismáls* forfatter har hentet sin højtidelige indledning. Linjen *nióta mundo, ef þu nemr* er gjort i tilslutning til *nióti sá er nam* i str. 164. I denne sammenhæng vover jeg også at spørge, om vi ikke snarere skal tænke os Loddfáfnirnavnets optræden i str. 112ff. og i str. 162 på den måde, at navnet her i den sidste strofe er oprindeligt.

F. Jónssons kritik af str. 162 synes mig ikke at være rammende. Han siger s. 166: „Hvad vil det sige, at Loddfáfnir længe (altid?) vil være uden ‚disse Sange'?, som han dog maatte forudsættes lige at have hørt?" Og endvidere: „Endelig vilde Versets Stilling være gal; det burde være det endelig afsluttende Vers, hvis der var nogen Mening i det." Efter min

[27] De er jo *óþǫrf* for jætterne og her mindes vi igen ved dette ord om magien; på Björketorp-stenen finder vi ligeledes udtrykket *uþaraƀasba.*

mening er begge påstande urigtige. Strofens plads er jo allerede af den grund udmærket, at Odin netop i den 18. strofe siger, at han ikke vil meddele denne galder; Loddfáfnir skulle altså blot kunne få nytte af de 17 andre. Og med hensyn til Jónssons anden bemærkning kan der siges: Hvor står det, at Odin meddeler galdrene? Han siger bare, at han kender dem; han opregner 18 forskellige arter, men selve formlerne nævner han slet ikke. Så længe vi er uvidende om hvem Loddfáfnir var, kan vi vanskeligt på en apodiktisk måde afgøre hvilket formål kvadet havde. Man kan tænke sig det således: en samtale mellem Odin og en trold, hvori Odin bryster sig af sin magiske viden. Han opregner de forskellige galdre og siger efter den 17de spottende: disse galdre skal du, Loddfáfnir, aldrig få at vide, omendskønt de ville være gode, nyttige og lykkebringende for dig, hvis du havde hørt dem. Odin ønsker ikke at meddele dem til en af gudernes fjender, men at forblinde ham med sine magiske kundskaber. I så fald er str. 163 virkelig en klimax; thi foruden de 17 galdre, som Odin kunne åbenbare for en anden, hvis han ville, er der endnu en sidste og helligste, som han holder hemmelig for enhver.

Jeg vil ikke påstå, at jeg med denne opfattelse har angivet hele ljóðatals grundplan; jeg ønsker kun at advare mod overilede slutninger fra et kvad, vi øjensynligt ikke kender i dets oprindelige form. Thi skønt str. 164 i *Hávamáls* kontekst hører til ljóðatal og ikke til *Loddfáfnismál*, er dermed slet ikke bevist, at det fra begyndelsen af dannede dets afslutning.

Den der henfører str. 164 til dette digt, skal, som allerede sagt, også henregne str. 111 til samme kvad, men han skal endvidere, som en logisk følge, betragte str. 138—145 som led af dette digt. Nu er det mere end sandsynligt, at hele afsnittet 138—145 ikke oprindeligt hører sammen. En strofe som 145 med sit indhold af fyndord passer dårligt i de episke omgivelser og str. 144 fjerner sig muligvis noget for stærkt fra ljóðatals egentlige indhold. Men med disse forbehold kan man betragte str. 138 ff. som en quasi-episk indledning til trylleordene. Man kunne på denne måde fristes til at sammenligne ljóðatals bygning med *Alvíssmáls* eller *Vafþrúðnismáls*, hvor ligeledes en fortælling danner det didaktiske indholds ramme. Men denne sammenligning ville i flere henseender være urigtig. Man kunne snarere henvise til en anden kategori af digte, til trylleformlerne, som ved siden af den rent magiske del har en episk indledning, hvori der beskrives en hændelse som er analog med den formlen skal give råd før. Man kunne således sige, at ljóðatal er et til overordentlige dimensioner udvidet trylleord; her fortælles der om hele tryllegudens magiske viden og der bliver aflagt regnskab for den måde han har erhvervet sig denne højere kundskab på. Meget er os uforståeligt i denne indledning og meget bliver os nok altid dunkelt. Men hvis vi overvejer i hvilken storladen ramme ljóðatals digter har indfattet tryllesangenes remse, da kan vi næppe være i tvivl om, at den højtidelige indledningsstrofe 111 og den tilsvarende slutningsstrofe 164 hører til dette kvad og ikke til *Loddfáfnismál*.

Denne korte redegørelse for *Hávamál* har ført os til at sondre mellem tre forskellige kvad, som skønt de i ånd og form hænger sammen med de hidtil behandlede digte, dog viser påfaldende forskel. Vi har udskilt:

1. Et kvad med leveregler, hovedsagelig af meget praktisk indhold. Formelle ejendommeligheder savnes. Stroferne er stillet efter hinanden og det er forsøgt — ikke helt med held — at sammenføje hvad der efter sit indhold viste en fælles tankegang.

2. Et lignende kvad, men nu adapteret til en andetstedsfra lånt metode at sammenbinde stroferne med hensyn til deres bygning. Indledningsformlen, der sandsynligvis er dannet på grundlag af ljóðatal er tilføjet, men gerne således, at enten den oprindelige strofe er beskåret eller selve kvadets bygning ødelagt.

3. Ljóðatal, et smukt eksempel på et kunstnerisk bygget kvad. Stroferne sammenholdes i den nødvendige rækkefølge ved en optælling. En episk indledning er tilføjet, sandsynligvis efter trylleformlens forbillede. Tilsidst er det givet det hele et meget sakramentalt anstrøg ved et par strofer der kalder dette kvad det i Hárs halle fremsagte *Hávamál*.

6. SVIPDAGSMÁL

I begyndelsen af *Svipdagsmál* findes et stykke, som fortæller at den fra graven opvakte moder synger tryllesange for sin søn. Dette galdratal viser store overensstemmelser med det netop behandlede ljóðatal. Stroferne er numererede fra 1 til 9. Tallet 9 har stor betydning i magien; det er derfor sikkert intet tilfælde, at ljóðatal består af 2 × 9 strofer og at *fimbullióð nió* (str. 140) nævnes i indledningen. Formlen lyder i *Grógaldr: þann gel ek þér fyrstan* osv. Ligesom *Hávamál* slutter med ønsket om at tilhøreren skal kunne gøre en nyttig brug af dem, siger Gróa: *iðgnóga heill skaltu of aldr hafa, meðan þú mín orð of mant*. Er *Háv*. et ophøjet eksempel på Odins magiske viden, stiller *Gg*. sig på et lavere plan, idet det er her en død kvinde der fremsiger tryllesangene. Efter sin form bekræfter dette kvad alligevel det indtryk vi allerede havde fået fra *Hávamáls* ljóðatal.

Helt anderledes er *Grógaldrs* fortsættelse *Fiǫlsvinnsmál*. Her finder vi som i *Vfm*. en række spørgsmål, også i dette tilfælde sat i en episk ramme. Men sammenlignet dermed hvilken forskel! Rammen er et novellistisk eventyr, som efter sit indhold minder ikke så lidt om sagnet om Sigurd og Sigrdrífa. Ligeledes ser vi af samtalens form at det er tilpasset til rammefortællingens behov og at dets mytologiske indhold er kun lidet originalt.

Strofeformen er igen ljóðaháttr. Spørgsmålene og svarene er fordelt mellem Fjǫlsviðr, der taler på Menglǫðs vejne, og Svipdagr, der hemmeligholder sit eget navn og kalder sig for Vindkaldr. Dette er altså aldeles på Odinskvadenes vis, hvor en sådan formummelse er sædvanlig. Men i dette

tilfælde er det sikkert et lån; hvis Boer[28], som mener at angivelsen af et andet navn i denne forbindelse er ilde anbragt — noget som man kan have en anden mening om — derfra slutter at str. 6 er interpoleret, da kan man indvende at der gives en anden mulig forklaring: at digteren under Odinskvadenes påvirkning har ment at han skulle anbringe dette motiv, skønt det passede dårligt her.

Spørgsmålene indledes af en fast formel:

Segðu mér þat, Fiǫlsviðr *er ek þik fregna mun*
ok ek vilia vita.

Det minder også om Odinskvadene, hvor vi jo læser *Segðu mér, Gagnráðr* i *Vfm.* og endnu mere om *Fm.* 12:

Segðu mér, Fáfnir *allz þik fróðan kveða*
ok vel mart vita.

Men i indholdet afviger *Fj.* helt fra det sædvanlige skema. Mens jo det mytologiske læredigt giver en række meddelelser, som er aldeles uafhængige af rammefortællingen, er spørgsmålene her for største delen i en umiddelbar forbindelse med Mengløðsagnet. Helten Svipdagr spørger om navnene på forskellige ting, som på en eller anden måde står i forhold til Mengløðs slot, f. e. på grinden, gården og de *garmar*, der bevogter porten. Især i stroferne 13—18, som fortæller om de sidste, viser stoffets eventyrkarakter sig: *garmar* er de uhyrer, der bevogter trylleslottet og betvinges af helten idet han giver dem hver sin rette næring. Det strider også mod det mytologiske læredigts stil, at det samme mytiske motiv behandles i en række af strofer, som her *garmar* og i str. 23—30 hanen Viðofnir.

Efter stroferne om ulvene fortaber kvadet sig i rent mytologiske emner: Svipdagr spørger om Mímameiðr og om dets frugters kraft (str. 19—22), dog på en måde, som lader ane at digteren har villet vække forestillingen om at dette træ står ved Mengløðs slot. Derefter kommer de allerede omtalte strofer om Viðofner, som er mytologisk særdeles dunkle og for største del kan være et udslag af forfatterens frugtbart kombinerende fantasi. I str. 31 vender han så tilbage til sit eget tema; på det spørgsmål hvem der har bygget slottet og hvad Mengløðs piger hedder, svarer Fjǫlsviðr med en þula, hvor forskellige bekendte og ubekendte navne er sammenstillet. Så kommer i str. 41 løsningen: helten spørger hvem der skal have Mengløð, hvorpå den intet anende Fjǫlsviðr svarer at hun alene er bestemt for Svipdagr. Når helten derefter giver sig til kende, får hele det kvad som egentlig var fri for al dramatik, en idyllisk afslutning, der allerede i sig selv kunne vække en mistanke om at det er en pastiche efter ældre forbilleder.

Men i denne henseende er digtet af interesse for os. Det lærer os hvordan man i senere tider mente at et sådant kvad skulle være affattet. Vi genkender her tydeligt det mytologiske læredigts konstitutive elementer ɔ:

[28] *Edda* II, s. 382.

dets episke ramme der skulle danne foranledningen til spørgesamtalen, endvidere rækkefølgen af de quasi-mytologiske meddelelser som ved emnernes (Mengløð og hendes slot) enhed viser en vis sammenhæng; tilsidst spørgeformlen, der hvergang gentages i den samme form. Vi tør altså gå ud fra at efter den opfattelse, der stod traditionen nærmere end vi, var disse elementer uundværlige i et sligt kvad.

7. SǪGUBROT

Fortællingen om kong Ivars død i kap. 3 af *Sǫgubrot* rummer en mærkværdig episode, der i denne sammenhæng fortjener at behandles. Kongen har en ond drøm og beder sin rådgiver Hǫrðr om at forklare den med ordene *Gakk á skip, Hǫrðr ok ráð drauminn.* Hǫrðr der står på et bjerg, giver ham derfra en udtydning af hans drøm: den spår ham en snarlig død. Derpå siger kongen: *Gakk hingat ok seg illspár þínar.* Fortællingens fortsættelse skal meddeles i dens oprindelige ordlyd:

> *Hǫrðr mælti:* „*Hér mun ek standa ok heðan segja.*“ *Konungr mælti:* „*Hverr er Hálfdan snjalli með Ásum?*“ *Hǫrðr svarar:* „*Hann var Baldr með Ásum, er ǫll regin grétu, ok þér ólíkr.*“
> „*Vel segir þu*“, *kvað konungr,* „*gakk hingat ok seg tíðendi.*“ *Hǫrðr svarar:* „*Hér mun ek standa ok heðan segja*“. *Konungr spyrr:* „*Hverr var Hrærekr með Ásum?*“ (*Hǫrðr svarar:*) „*Hann var Hœnir, er hræddastr var Ása ok þó þér illr.*“
> „*Hverr var Helgi inn hvassi með Ásum?*“ *segir konungr. Hǫrðr svarar:* „*Hann var Hermóðr, er bazt var hugaðr ok þér óþarfr.*“
> *Konungr mælti:* „*Hverr var Guðrøðr með Ásum?*“ *Hǫrðr svarar:* „*Heimdallr var hann, er heimskastr var allra Ása ok þó þér illr.*“
> *Konungr mælti:* „*Hverr em ek með Ásum?*“ (*Hǫrðr svarar:*) „*Muntu vera ormr sá, sem verstr er til, er heitir Miðgarðsormr.*“

Nu begriber kongen at det er hans dødsdom, han kaster sig i havet og på samme tid styrter Hǫrðr sig ned fra bjerget. Ingen af dem kom nogensinde tilbage.

Skønt fortællingen er meddelt i en stærkt forkortet form, er dens rhytmiske form utvivlsom. At der her ligger gemt et kvad, viser sig tydelig ved de gennem stavrim særmærkede spørge- og svarsætninger. Vi genkender i denne del fire ensbyggede spørgsmål med de tilhørende svar, hvert af dem bestående i en indledningsformel og det egentlige spørgsmål. Formlerne er: *Gakk hingat ok seg tíðendi* og *Hér mun ek standa ok heðan segia.* De nævnes af sagaforfatteren kun to gange; i øvrigt udelades de. Overensstemmelsen med kvad som *Vfm.* og *Alv.* er så stor, at vi ikke er i tvivl om, at der i denne saga skjuler sig en parafrase af et sådant digt. Med hensyn til strofernes form kan siges følgende. Både spørgestrofen og svarstrofen har vistnok bestået af to dele, der har været digtet i ljóðaháttr. Spørgsmålet lyder:

Gakk hingat Hǫrðr ....
ok seg mér spár þínar

Selve spørgsmålet lyder:
1. *Hverr var Halfdan snjalli með Ásum?*
2. *Hverr var Hrærekr með Ásum?*
3. *Hverr var Helgi enn hvassi með Ásum?*
4. *Hverr var Guðrǿðr með Ásum?*

Stavrimmet i spørgepronomen og personnavnet i nr. 1—3 og desuden i tilnavnet i nr. 3 tyder på en poetisk form. Tilnavnet mangler i nr. 2 og 4, men det er måske her udeladt; vi tør formode det har været: *Hrærekr enn hnøggvanbaugi, Guðrǿðr enn gǫfugláti.* Det er muligt deraf at danne en langzeile hvorpå der fulgte en vollzeile, der endte med ordene *með Ásum.*

Svarstrofen indledes med linjen *Hér mun ek standa ok heðan segja* som minder om *Vfm*'s formel *allz þú á gǫlfi vill þíns um freista frama.* Den vollzeile kan ikke mere rekonstrueres ud fra parafrasen. Svaret havde i nr. 2, 3 og 4 øjensynlig formen:

Hann var Hœnir *hræddastr Ása*
ok þér í ǫllu illr (eller: *ólíkr*).

I nr. 3 og 4 har den første linje lydt:
Hann var Hermóðr *hugaztr Ása.*
Hann var Heimdallr *heimskastr Ása.*

Det er selvfølgelig umuligt at bestemme strofernes oprindelige form, men det er også i dette tilfælde af underordnet betydning. Det er nok at have påvist, at denne del af *Sǫgubrot* går tilbage til et kvad og at det kvad er af samme type som *Vfm.* og beslægtede digte. Det står Gestumblindes gåder i *Hervararsaga* nærmest. En mytologisk samtale tjener jo til at forberede en udgang; kongen skal efter det sidste afgørende spørgsmål dræbe sig selv. Hǫrðr der fra en bjergtop taler til kongen og tilsidst tilsiger ham hans forestående død, minder en om Odin, når han i Brunos skikkelse i Bravallakampen vier sin yndling Haraldr hilditǫnn til døden. Hvis disse kombinationer skulle være rigtige, da har vi her levninger af et kvad, hvis hovedindhold har været sammenligning af dødelige helte med udødelige guder, men føjet ind i en ramme bestående af en fortælling om hvorledes Odin på et afgørende øjeblik viser sig for en konge og dræber ham. Forbindelsen mellem det mytologiske kvad og rammemotivet er tilvejebragt således at kongen i det sidste spørgsmål spørger om sin egen mytiske pendant og derved frembringer katastrofen. Dette kvad er i sammenligning med de andre forud omtalte digte meget selvstændigt i sin opbygning, men viser alligevel mærkelige overensstemmelser: det er jo en række spørgsmål og svar, der indledes med en stereotyp formel og kvadet har desuden en tragisk slutning. Især det sidste kan vi bestemme som et fast kendetegn pa dette slags kvad.

8. HEIÐREKSGÅDERNE

Hervararsagaens gåder hører også til denne gruppe af kvad, skønt emnet her ikke er mytologisk lærdom, men nogle almindelige gåder. Der findes rigtignok mellem disse adskillige gåder som behandler mytiske emner (H 15, 21—23, 35 og 36), men det er ikke derfor vi bringer denne gruppe af gåder i forbindelse med *Vfm.* og *Alv.* Det er snarere fortællingens udformning der giver anledning dertil.

Gestumblindi tvinges af kong Heiðrek til at fremsige gåder, som ingen af kongens hird skal kunne løse; hvis det lykkes for ham skal han beholde sit liv, som han ellers skulle miste. Gestumblindi, der ikke føler sig i stand til at gøre det, anråber Odin om hjælp og guden går nu i Gestumblindis skikkelse til kongen. Her opgiver han en hel række af gåder, som alle løses af kongen. Men den sidste gåde lyder:

hvat mælti Oðinn
í eyra Baldri
áðr hann væri á bál hafðr?

og derpå kan Heiðrek naturligvis ikke give noget svar. Kongen slår nu med sværdet Tyrfingr til Odin, der imidlertid i falkeham flyver bort. Kun halespidsen bliver afhugget. Men dette angreb på guden er en krænkelse af det givne løfte, fordi kongen jo ikke har været i stand at give en løsning af den sidste gåde. Odin bevirker at kongen dræbes af et par slaver.

Vi finder her altså det bekendte skema: visdomskamp mellem Odin og et menneske på det vilkår at den der taber skal dræbes; væddekampen ender med gudens sejr. Det er selvfølgelig ikke nogen som helst anledning til at antage at denne del af Hervararsagaen skulle gå tilbage til en gammel overlevering der i overensstemmelsen med de ovennævnte Eddakvad havde haft et mytologisk indhold. Allerede den omstændighed at gåderækken slutter med det samme spørgsmål som *Vfm.*, beviser i hvor høj grad Hervararsagaens gådeepisode står i afhængighedsforhold til Eddadigtningen.

Det er her ikke den rette plads til at komme ind på en nærmere undersøgelse af denne gådekamp. Da ville det være nødvendigt at bestemme forholdet mellem de stærkt fra hinanden afvigende redaktioner og man måtte forsøge at afgøre hvilke gåder der har tilhørt den oprindelige tekst. Ligeledes kræver episodens komposition en særskilt undersøgelse. Jeg ønsker her kun at påvise at fortællingens bygning snarere leder tanken hen på et i eventyrliteraturen velkendt motiv: en mand der er falden i kongens unåde kan blive frelst gennem et bevis på ualmindelig skarpsindighed[29]. I typen (Aarne-Thompson nr. 875) er opgaven denne at den dødsdømte skal komme til den opbragte konge på en øjensynlig umulig måde; med Hervararsagaen findes den overensstemmelse at denne vanskelige opgave udføres

[29] Allerede Heusler, ZVfVolksk. 1901, s. 124 og 140, har gjort opmærksom på denne sammenhæng.

af en stedfortræder[30]. Ved siden deraf kan andre kortere sagn nævnes, hvor en fange vinder sin frihed ved selv at opgive en uløselig gåde. Som et eksempel anfører jeg det følgende fra det finsksvenske område[31]:

> (En fange skal opgive en gåde.) *Han tog en huvudskål o for till skogen. Han tog sju fågelungar o en jordtorva. Fågelungarna la han i huvudskåln o joratorvan ovanpå o så klev han me de opp i en hög tall som var högre än alla granskatar. Så for han hem o sa: Sju sjungande tungor i en huvudskål, ovanpå jorden o under jorden o under solen o högre än alla granskatar. Va är de? Ingen kunde gissa de, o så slapp han*[32].

Denne gåde minder om H 27, R 22 i *Hervararsaga*, hvis løsning lyder: *þar hafði ǫnd búit hreiðr sitt í milli nauts kiálka, ok lá haussinn ofan yfir.*

Dette er måske det motiv sagaepisoden er bygget over. Men vi kan ligeledes henvise til de mange fortællinger, hvor overnaturlige væsener ved gåder forsøger at få et menneske i deres magt. Den engelske ballade *Riddles wisely expounded* er et bekendt eksempel på slige viser; det ender med at plageånden ved at dens navn røbes tvinges til af fare afsted. Gådedigtenes type kan altså være temmelig gammel; det særlige ved Hervararsagaens form er det, at gåderne fremsiges af selve visdomsguden og at den episke ramme har en afvigende karakter.

Gåderne har ikke alle den samme værdi. En del hører til den store gruppe af profane gåder: det er omskrivelser for anker og hammer, blæsebælg og tavlebord, ko og svane, løg og engelrod. Men ved siden af disse findes andre af fangegådens type, f. e. en so med ni ufødte grise (H 12, R 26), is med død hest og slange (H 24, R 11), ørn med bytte i næbbet (H 34, R 28). Der er også nogle gåder med mytologiske motiver ɔ: en om solen (H 15), fire om bølgerne (H 21—23, R 19—21, 24) og to om Odin (H 35, 36, R 29, 30).

Det er vanskeligt at afgøre hvad der kan være gådegruppens oprindelige indhold. Får man allerede af de uensartede emner det indtryk, at de stammer fra flere hold, så bemærker vi ikke mindre forskel i formen. Således er der enkelte grupper, der ved den samme indledning eller en parallel bygning

[30] Se videre min undersøgelse i FFComm., nr. 73.

[31] I en hollandsk variant (G. J. Boekenoogen, Raadsels en raadselsprookjes, Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde 1900—1901 s. 143) er gåden:

> Toen ik henenging en wederkwam,
> Vijf levenden uit den doode nam,
> De zesde maakte de zevende vrij,
> Nu, heeren, raadt en zegt het mij.

De fem levende er stære i hjerneskallen af en hest. Den syvende er den fange som befries af sin hustru (den sjette).

[32] Sml. Child, English and Scottish Popular Ballads, nr. 1, og L. C. Wimberly, Folklore in the English and Scottish Ballads, s. 301 ff.

danner større enheder. H 4—6 begynder med spørgsmålet *Hverr er sá enn hvelli?* eller *Hverr er sá enn mikli?* Gåderne H 8—16 har som indledning:

> *Hvat er þat undra,*
> *er ek úti sá*
> *fyr Dellings durum?*

Der er dog ikke tale om en speciel mytisk gruppe; blæsebælg, pil, edderkop, obsidian er dagligdags ting. Mens H har 9 sådanne strofer, har R kun 5 (R 5, 6, 7, 8 og 26); hvilken af de to redaktioner der repræsenterer det oprindelige, er ikke let at afgøre[33]. Det er derfor muligt, at gåder med en sådan indledning oprindelig har behandlet mytologiske emner, f. e. i str. 15 hvor solen omtales. Og i senere tider kan man have anvendt den samme formel på gåder om helt profane ting.

At alle Hervararsagaens gåder ikke fra begyndelsen af hører sammen, bevises af den meget afvigende form, de er digtet i. Største delen er i ljóðaháttr-versemål; men der er også nogle få i fornyrðislag. Stilformen viser ligeledes stor forskel; de fleste begynder med spørgeformlen *hverr er sá, hvat er þat, hveriar ro þær, hverir ro þeir?* Stroferne med dette skema hører til forskellige formkategorier. Her findes gåder som H 24, 27, 30, 32, der viser det ovenfor omtalte skema for en fanges gåde. Disse gåder har fortællingens form, fordi der i dem ikke nævnes en enkelt genstand men en forbindelse af forskellige ting, mellem hvilke der oven i købet også skal påvises et bestemt forhold. Spørgsmålet udtrykkes nu i de stereotype linjer: *Heiðrekr konungr, hyggðu at gátu.* Gåden H 28, hvis løsning er ordet „ko", er igen en meget særegen type, som findes endnu den dag i dag i den samme form. Derimod er gåderne 1 og 2 øjensynlig meget usædvanlige. Den første strofe behandler øllet og den første halvdel er en indledning der slutter med *vittu hvat þat var!* Ved siden af opmuntringen til Heiðrekr til at gætte dem, synes disse linjer at være overflødige og strofen gør på mig et uoprindeligt indtryk. I samme retning peger også strofens anden del, der har endrim. Str. H 2 har et ældre præg; allerede de første linjer *Heiman ek fór, heiman ek fǫr gǫrðak* minder ikke så lidt om de ægte sakramentelle gentagelser i visdomspoesien[34].

Men her må jeg standse. Der er gåder af ældre og andre af yngre oprindelse. De er desuden for talrige til at passe godt i en ramme der fortæller om en kamp mellem Gestumblindi og Heiðrekr. Men jeg tror at vi har lov til at antage at Hervararsagaens episode har en bygning analog med Eddaens

[33] J. Helgasons mening (Samfundsudgave, s. LXXXII) at R i dette tilfælde skulle være mere oprindelig og at H skulle have stillet dem efter hinanden for den ensartede begyndelses skyld, er ikke sandsynlig. Thi også i R står 5—8 lige efter hinanden og man spørger så hvorfor str. 26 er stillet på en så fjern plads. Netop ligheden af de første linjer beviser at de hører sammen. Derfor behøver naturligvis ikke alle gåder i H at være oprindelige.

[34] Sml. *Gg* 4 *longer fǫr, langir ro farvegar* og *Vfm.* 44 *fjǫlð ek fór.*

mytologiske kvad; omendskønt indholdet her snarere er en legende gætten af dunkle omskrivelser, må man sige at med hensyn til formen er spørgsmålene i *Vfm.* og *Alv.* i grunden ikke andet end gåder, som kun den kyndige kan løse. Men hele genren karakteriseres af den episke ramme, hvori der meddeles hvad der har været foranledningen til samtalen.

9. GRÍMNISMÁL

Når vi nu efter denne oversigt af forskellige eksempler på den „Eddische Wissensdichtung" vender tilbage til *Grm.*, da ser vi en påfaldende overensstemmelse. Her som der en tarvelig episk ramme, der omspænder en udførlig redegørelse for mytologisk viden. Man tør derfor ved bedømmelsen af dette digt overveje muligheden af om det er et kvad hvis øjemed er at meddele mytiske kundskaber og om fortællingen om Geirrøðr og Agnarr kun tjener som en passende episk ramme. I dette tilfælde skal vi ikke først og fremmest søge levningerne af et episk digt, som er blevet sprængt af uheldige interpolationer, men vi skal begynde vor undersøgelse udfra dets mytologiske indhold.

Det der bestyrker os i denne mening er netop kvadets slutning. Indholdet er jo en modsætning mellem Odin og et menneske; slutningen er at Odins modstander besejres. Ved siden af denne overensstemmelse i den almindelige situation er der selvfølgelig også forskel. Døden er ikke en umiddelbar følge af en visdomskamp, men snarere af at kongen, omend uafvidende, har forsyndet sig mod guden. Rammefortellingen er mere indviklet end vi ellers har fundet det; den står desuden i en fjern forbindelse med det mytologiske indhold. Vi kan derfor indrømme at denne ramme har en selvstændig betydning og at den ikke er opfundet for det mytologiske læredigts skyld. Men man skal være opmærksom på at den største del af Geirrøðsagnet meddeles i de prosaafsnit der danner kvadets indledning og afslutning. Med andre ord, der er her næppe tale om en organisk sammenhæng; man får snarere det indtryk at rammen og indholdet hører løselig sammen.

Det kan derfor være nyttigt at vælge undersøgelsens udgangspunkt anderledes end det hidtil er gjort. Sædvanligvis søger man i dette Eddakvad spor af et ældre og sammenhængende kvad, hvor Geirrøðr, Agnarr og Odin spiller en rolle. Nogle strofer i kvadets midterste parti, som 42 og 45, fremhæves som dele af et oprindelig episk digt. Fra de andre har man valgt dem, hvori Odin forkynder mytiske kundskaber, som kunne bringes i forbindelse med hans rolle i kvadet. Müllenhoff gjorde det med stor konsekvens; Boer fulgte den samme metode, Gering og Sijmons har haft den samme opfattelse. Men skønt man er villig til at indrømme at de forkastede strofer i enkelte tilfælde efter deres indhold kan være tildigtede, så må man dog være meget varsom i bevisførelsens metode.

Frem for alt er indholdets heterogene karakter ikke at betragte som et bevis på manglende enhed. Det finder vi jo i mange flere af de omtalte kvad. Man kunne på grundlag af sin erfaring på dette område med lige så stor ret påstå at dets bygning er mærkværdig konsekvent. Vi skal dog henvende vor særlige opmærksomhed på strofernes formelle egenskaber. Vi har jo set, at alle digte af denne gruppe viser en stereotyp bygning, idet det samme spørge- og svarskema idelig gentages og ensartede situationer fortælles i de samme ord. Dette er muligvis et grundlag for kritikken, der er aldeles uafhængigt af nogen aprioristisk mening om kvadets egentlige betydning.

Hvis vi forsøger at skelne mellem forskellige strofearter, da får vi følgende grupper:

A. En gruppe af strofer karakteriserede derved, at der først meddeles navnet på et mytisk emne og videre en nærmere forklaring indledet med udsagnsordet *heitir* (eller *er*). Det er str. 5—8, 11—16, 22, 25, 26, 32, 38, 39.
B. En gruppe af strofer der i en berettende form giver mytologiske oplysninger. Deres bygning er mindre ensartet. Det er str. 17—21, 23—24, 29, 31, 35, 37, 40—43, 45.
C. En gruppe af þulur ɔ: 27, 28, 30, 33, 34, 36, 46—50.

Af rent formelle grunde kan vi fastslå følgende. Hvis *Grm.* skulle være et mytologisk læredigt, da ville A-gruppens strofer passe helt; de kan sidestilles f. e. med *Vfm.* Skønt B-gruppens strofer med hensyn til formen falder udenfor skemaet, gør de dog ved deres indhold krav på at kunne tilhøre et sådant læredigt; forholdet mellem A- og B-grupperne må da selvfølgelig nærmere betragtes. Endelig kan der siges om C-gruppen, at den ikke passer i den slags læredigte som vi hidtil har gjort bekendtskab med; vi er altså med de fleste forskere enige i, at de skyldes senere interpolationer.

B-gruppen er det vanskeligste at forklare, thi den er meget heterogen. Vi kan trygt gå ud fra, at en del af disse strofer er indskudt i senere tider, for de afbryder ofte en god sammenhæng eller gør indtryk af at være yngre udarbejdelser af i forvejen bestående strofer. Dette må antages om str. 9—10, der gør brud på gudeboligstrofernes numerering. Str. 24 betragtes almindelig som en yngre og uheldig pendant til str. 23. Iøvrigt er det vistnok muligt med den indre kritiks hjælpemidler at påvise nogle flere strofers uoprindelighed, men man må indrømme at de hidtil opnåede resultater ikke er særlig opmuntrende. Således er str. 42 efter Müllenhoff en strofe af det ældste kvad, mens Boer betragter det som en interpolation af 6. grad. Med udelukkelsen af þulurne og af de som interpolation betragtede strofer 9, 10 og 24 består den mytologiske del af følgende partier:

	gudernes boliger	indretning af Valhal	Yggdrasil-strofer	beskrivelse af solen	verdens-undergang.
A	4—16	22 25—26	32	38, 39	
B	17	18—21 23	29—31 35	37	40—43

Ved denne inddeling[35] er der tilligemed angivet hvilke emner de forskellige dele behandler og det viser sig, at der er en vis sammenhæng i kvadet. Først kommer gudeboligerne, og derefter en mere indgående behandling af Valhal, hvortil der så, sandsynligvis i forbindelse med træet Hæráðr i str. 25—26 slutter sig en udførlig beskrivelse af Yggdrasill. Begge de sidste afdelinger synes at tilhøre snarere et kosmogonisk kvad. Sammenligningen med andre mytologiske læredigte oplyser os om at en slig kombination af mytologiske mærkværdigheder er ganske normal.

Den længste og mest sammensluttede række danner gudeboligerne. Den er digtets betydeligste afdeling. Stroferne er numererede, men man får det indtryk at tallene først senere hen er tilsat, da de står udenfor allitterationssystemet. De har i alt fald ingen mnemoteknisk værdi. Stroferne er endogså bedre hvis man udelader tallene. Linjen *Søkkvabekkr heitir* minder om *Vfm.*, hvor vi jo også har linjer som *Mundilfari heitir*. Det er derfor ikke umuligt, at gudeboligernes strofer oprindelig hører til et kvad med spørgsmål og svar. Men på den anden side kan man også påstå at der let kunne laves et kvad som *Vfm.* på grundlag af *Grm.* 7 ff.

Man har ofte henvist til den omstændighed at begyndelsen af gruppen str. 4 ff. er i uorden. En af de største vanskeligheder er den fejlagtige numerering; det er ikke en tilfredsstillende forklaring når man siger at digteren har talt stroferne i stedet for gudeboligerne[36]. Men da numereringen er blevet tilføjet senere, synes det ikke at være nødvendigt at fejlen hænger sammen med en forandring i den oprindelige form. Stroferne 4—6 byder på forskellige uregelmæssigheder:

1. Kun 5^{1-3} og 6^{4-6} er i fuldkommen overensstemmelse med den sædvanlige strofeteknik; her findes formeln navnet + *heitir*.
2. I str. 5^{4-6} findes udtrykket *í árdaga* som ligeledes står i str. 6^{6}.
3. Linje str. 6^{3} *silfri þǫkþo sali* har en påfaldende lighed med *ok silfri þakþr it sama* i str. 15^{3}.
4. Numereringen i linje 6^{1} er ganske anderledes end i alle de andre strofer.

Hvis vi går ud fra at gudeboligstroferne med hensyn til den i alle læredigte fremherskende teknik skal være af en strengt ensdannet bygning, da kan vi i str. 4—6 kun se levninger af et antal strofer der engang må have haft en ganske anden form og vi tør formode at 5^{1-3} og 6^{4-6} bevarer de tydeligste rester af denne oprindelige form. Videre kan vi ikke gå på grund af de tekniske krav, der må stilles til denne slags digte, men vi har heller ikke lov at fremstille stroferne 4—6 som en uangribelig tradition.

---

[35] Hvis man ikke er villig til at betragte str. 33, 34 og 36 som þulur, må de henføres til B-gruppen. For undersøgelsens almindelige resultater er det af ingen som helst betydning.

[36] Sml. allerede A. Schullerus, PBB 12, 1887, s. 275.

Jeg skulle være tilbøjelig til at antage at den følgende rekonstruktion er sandsynlig. Str. 4^{1-3} hører sammen med 5^{1-3} og danner da en strofe der er ganske parallel med 12:

Ydalir heita,	*Breiðablik heitr,*
þars Ullr of hefr	*en þar Baldr of hefr*
sér of gørva sale;	*sér of gørva sale;*
þar es *land heilakt,*	*á því lande*
es liggja sék	*es liggja veitk*
ǫsom ok ǫlfom nær.	*fæsta feiknstafe.*

Str. 4 er at læse:

Þrúðheimr heitr,
en þar *skal Þórr vesa,*
unz of rjúfask regen.

Str. 5^{5-6} og 6^{1-3} hører sammen, fordi 6^{1-3} ikke kan danne en indledning til 6^{4-6}. Hvilken bolig skulle desuden være bedre egnet til at smykkes af guderne end netop Alfheimr som de havde foræret Freyr med? Hvis det ikke var tilfældet må ordet *bær* i 6^{1} være en forvanskning, da vi her venter et egennavn og ikke et navneord.

Disse spekulationer er dog meget betænkelige; vi kan ikke komme videre end til hist og her at skimte noget af en mulig ældre sammenhæng og forøvrigt give os tilfreds med den kendsgerning at et oprindeligt kvad om gudeboligerne er blevet indpasset i en episk ramme. Formen er i alt fald aldeles klar: den karakteriseres ved indgangslinjen: navn + *heitir*[37].

Hvis vi nu forsøger at samle alt det materiale der hører til det gamle læredigt, da møder vi først str. 22 om Valgrind, som ligeledes er en meddelelse om gudeverdens topografi. En digter der ville give en oversigt over de mytiske verdener, kan godt have ønsket at fortælle flere enkeltheder[38]. Da var det selvsagt at Valhal skulle nærmere beskrives. Valgrind hører jo til Valhal; det er her ikke porten til dødens rige[39]. Der er ingenting i vejen for at henføre til samme digt str. 25 og 26 der omtaler Heiðrún og Eikþyrnir[40]. Og der er vel ikke nogen grund til at udelukke str. 32 om Yggdrasill. Det er ikke sikkert om Lærádr og Yggdrasill betyder det samme træ, men selv om dette nu ikke var tilfældet, ville det så dog ikke være indlysende at en yngre

---

[37] Strofe 17 har en helt afvigende form. Dette synes allerede at være tilstrækkeligt til at betragte den som et senere indskud. I samme retning peger den omstændighed at l. 1—2 er et lån fra *Hávamál* 119.

[38] A. Schullerus, Zeitschrift für deutsche Philologie 12, 1887, s. 227 gør med rette opmærksom på at fragmentet SnE I, 340 *Glasir stendr með gullnu laufi fyrir Sigtýs sǫlum* kan have tilhørt det samme eller et beslægtet Valhalkvad.

[39] Valgrind kan oprindelig godt have været dødens port; det var det ikke mere for denne digter.

[40] Nogle forskere forkaster str. 26 som fejlagtig Valhalforestilling (Schullerus l. c. s. 279), men derfor kan denne strofe i dette digts sammenhæng godt være oprindelig.

periodes systematiserende skjald havde betragtet de to som nærbeslægtede? Derimod er det vanskeligt at bestemme, om str. 38 og 39 hører til det samme kvad; med hensyn til formen er der ingenting der taler derimod, men det omtalte emne (sol) ligger langt borte fra de hidtil behandlede genstande.

Vi kan fra *Grm.* udskille et katalogisk digt, der viser en fast formel bygning: skemaet egennavn + *heitir*. Indholdet er en oversigt over gudeboligerne, hvortil nogle strofer om Valhal er tilføjet. Vi har hidtil stillet os udelukkende på den ydre forms grundlag. Derved kunne vi rekonstruere et i formel henseende ensartet digt. Vi har derfor tilsideskudt alle strofer som havde en anden bygning, som str. 18—21, 23, 29, 31 og 35. Men en sammenligning med *Vfm.* kan overbevise os om at det er tilladt ved siden af en række formelt identiske strofer at bruge også andre strofeformer: det er spørgsmålets form der afgører svarets beskaffenhed. Hvis tanken glider hen på et emne, der ikke så let kan tvinges ind i den tilstræbte form, har digteren lov til at afvige fra dette skema. Når han behandler Valhal kan han indskyde nogle spørgsmål om de dyr, der er knyttede til Odins bolig, og da ville str. 18—20 være et passende svar[41].

Derimod har en strofe som 31 en ganske anden karakter. Den nævner ikke et navn, men giver en beskrivelse. Den hører ikke til et digt med en navneremse men til et kvad der skildrer verdens indretning. Det samme kan siges om str. 21, sikkert om str. 35, hvor der er tale om Yggdrasils lidelser og om str. 40—41 hvor verdens skabelse af Ymers legeme fremstilles. Man kunne hertil måske også henføre str. 43 der handler om hvorledes mytiske genstande er gjort og str. 29 med de mytiske floder. Hvis disse strofer skulle høre til et og samme digt, da kunne det karakteriseres som et lærekvad, der behandlede verdens skabelse og indretning.

Der er ved siden af disse to kvad endnu et lille antal strofer, der kan betragtes som membra disjecta af andre overleveringer. Det synes mig at str. 23 og 24 hverken efter indhold eller form kan tilregnes noget af disse kvad. Da str. 24 sandsynligvis er en yngre efterlignelse af str. 23, er det særdeles vanskeligt at afgøre dens oprindelse. Dens tunge bygning er iøjnefaldende, når man sammenligner den med katalogstrofernes lette, undertiden spinkle form. Er de måske en tilføjelse af en bearbejder, der ville fortælle mere om Valhal? Og til sidst er der de mange þulur, der som memorialpoesi hører til en helt anden digtart.

Nogle af disse þulur synes kun at være tankeløse indskud; det gælder især om 27, 28, 30, 33, 34, 36 og 44, som er tilføjede der hvor der behandles et emne som står i nogen forbindelse med þulernes indhold. En anden karakter har stroferne med Odinsnavnene (46—50 og 54), som af de fleste forskere betragtes som et led i fortællingen, skønt de i alt fald ikke alle kan være oprindelige. Hensigten skulle være at Odin ved opremsningen af sine

[41] Man må dog indrømme at pladsen for disse strofer er særlig uheldig. Tanken kan næppe efter en omtale af Njords (eller Vidars?) bolig uden nogen overgang glide over i en detailbeskrivelse af Valhal.

navne pludselig giver sig tilkende for Geirrøðr og at katastrofen derved indledes. Det er dog ikke sandsynligt. I stilistisk henseende er den pludselige åbenbarelse i str. 53, 5 *nú knáttu Óðin sjá* udmærket; den er i sig selv tilstrækkelig og minder om Hervararsagaens situation. Men kun hvis der ikke foregår en foreløbig åbenbaring gennem en strofe hvor Odin meddeler alle sine tilnavne, har den sin fulde virkning. Mellem þulerne er der uden tvivl nogle, der er senere interpolationer. Dette gælder ikke blot om slutningsstrofen, som efter 53 er meget dårligt anbragt, men også om 49, hvori ordene *Grímni mik héto at Geirrøðar* beviser at denne þula forudsætter *Grm*'s indhold som bekendt. Som oprindelige strofer kan således betragtes 46, 47 og 48 (med undtagelse af 47^{4-7} og 48^{1-4}). Men jeg synes at også disse strofer kun dårligt forbereder løsningen, især fordi de på ingen måde har tilknytning til det foregående. En bearbejder der kendte þula 49 og fik ideen at anbringe den i *Grm.*, kan lige så godt have tilføjet flere andre þulur; det er også muligt at senere afskrivere har fulgt hans eksempel.

Kvadets bygning er fremdeles uklar. Rammen består af indledningsstroferne 1—3 og slutningsstroferne 51—53. Man synes at være enig i, at str. 42 og 45 ligeledes hører til Geirrødfablen. Strofernes dunkle indhold gør det dog ikke let at forklare hvorledes de passer ind i sammenhængen og man må nøjes med en oversættelse à peu près. Det kan betvivles, om de overhovedet har noget at gøre med Geirrøds historie. I str. 45 findes der intet ord der viser i denne retning. De hidtil givne forklaringer beviser alle hvor overvældende store vanskelighederne er og forskere er ofte nødt til for at forklare ordene at tillægge dem en anden betydning end den sædvanlige. Hvad skal man sige om en forklaring, der opfatter *sigtíva synir* som mennesker og endog vover at antage, at der med Ægir skulle menes Geirrød? Hvis vi læser strofen efter dens ordlyd, da kan man næppe forudsætte nogen anden situation end den vi kender fra *Lokasenna* ɔ: der tales om en *vilbiǫrg* og om noget der skal bringes til Ægirs fest. Jeg er tilbøjelig til at opfatte denne strofe således, at her omtales en lignende begivenhed som i *Hymiskviða* ɔ: der skal fremskaffes noget der er nødvendigt for en fest hos Ægir. Sigtes her også til at der skal hentes en kedel? Og kan der med det gådefulde ord *þat* menes øllet? Da kunne linjen *svipom hefi ek nú ypt* oversættes[42] „med hurtige bevægelser har jeg løftet", sandsynligvis kedlen, der skulle hentes. Resultatet udtrykkes ved de ord: *við þat skal vilbiǫrg vaka* „dermed skal en behagelig livsnæring fremskaffes"[43]. Man kunne betragte en strofe som denne med dens højtidelige gentagelse af den sidste linje som afslutning af et kvad, hvori beskrives at bryggekedlen til Ægirs fest bliver bragt tilstede.

Og str. 42? Også her er det mærkeligt, at der tales mere om guderne (*allra goða, of ása sonum*) end om mennesker. Her er desuden uimodsigelig

[42] Oversættelsen „jeg har nu aabenbaret mit Ansigt" er ikke andet end en vilkårlig nødudvej.

[43] Sml. *Lokasenna* 9: *ǫlvi bergja.*

tale om kedler. De kunne forklares i et kvad om en kedels rov, de er uforståelige i sammenhæng med Geirrødfablen. Hvad skulle vel det at kedlerne løftes have at gøre med Odins befrielse ud af Geirrøds hal? Hvorfor skulle følgen deraf være den at verdener åbnes for asernes sønner? Det er ud fra disse grunde at jeg vover at forklare stroferne 42 og 45 som Geirrødfablen uvedkommende, men hørende til et digt om en *Ketilsheimt*.

Det er ikke usandsynligt at denne begivenhed er blevet behandlet i mere end et kvad. Man kan tænke sig at der har været varianter til, der fortalte den samme historie på forskellig måde. I *Hymiskviða* var Tor helten, i et andet kvad var det måske Odin. I *Hymiskviða* blev jætten besejret ved en række styrkeprøver, her var det ved list. Vi husker at Hymer nævnes *hund-víss*; hvordan kunne hans visdom bedre bevises end ved en fortælling, der behandlede hans kappestrid med visdommens gud? Derved kommer vi til det sidste led af vor rekonstruktion ɔ: vilkåret hvorpå guden fik kedlen var dette, at han besejrede jætten i visdom; kvadets indhold var en kamp i mytologiske kundskaber. Kan vi forbinde denne ramme med en del af *Grímnismáls* indhold? Vi kom til det resultat, at der var to rækker af mytologiske strofer. En række hvis form var navn + *heitir* og hvis indhold var en opremsning af navnene på gudeboliger og Valhal. En anden række havde derimod en mere berettende form og behandlede verdens indretning (Yggdrasillmyten) og skabelsen. Den første række kan bedst forbindes med Geirrødfablen; den sidste derimod, der slutter sig direkte til str. 42, med det rekonstruerede kvad som jeg kalder for *Ketilsheimt*.

Der er dog endnu et spørgsmål at besvare ɔ: hvordan kunne denne Ketilsheimt blive knyttet til *Grm*? Det er klart, at en sådan forbindelse lettere kan forklares, hvis begge kvad egentlig var mytologiske læredigte end hvis vi betragter *Grm.* som et Geirrødsagn. Men der skal dog være ydre foranledninger for den slags kombinationer. Jeg tænker for det første på denne overensstemmelse, at der i Geirrødkvadet tales om bål, hvorimellem Odin blev sat og i Ketilsheimt om en kedel der skulle løftes fra en ild. Og for det andet er det muligt, at indholdets berøringspunkter har gjort det let at kontaminere kvadene, især når det ene af dem f. e. Ketilsheimt, kun var bevaret i en fragmentarisk skikkelse. En ydre anledning kunne være Yggdrasillstroferne 31, 32 og 35, som efter min opfattelse hører til Ketilsheimt, men som let kunne bringes i forbindelse med træet Læráðr, der omtales i str. 25 og 26 (ɔ: det gamle Geirrødkvad) som stående udenfor Valhal. Det er ikke helt sikkert, at der med Læráðr menes det samme træ som Yggdrasill, men det er i alt fald let at forstå, at en senere bearbejder har opfattet det således[44].

[44] Str. 27 og 28 er yngre þulur. I str. 29 omtales allerede Yggdrasill, altså lige efter Læráðstroferne 25 og 26. Hvis str. 29 er oprindelig, hører den efter indhold og form til Ketilsheimt. Det er dog sandsynligt at strofernes rækkefølge her ikke er helt i orden.

Det er selvfølgelig umuligt her at opnå sikre resultater. Men jeg mener, at det kan være af nytte for kvadets opfattelse, hvis vi forsøger at betragte det fra en ganske anden side end det sædvanlig sker. Det kan ikke nægtes, at en forklaring, der opfatter digtet i dets nuværende skikkelse som en helhed, er mere tiltalende, men det skal dog ikke lukke vore øjne for de ret kraftige modsigelser som selve kvadet rummer. Jeg sigter her frem for alt til den gængse forklaring af stroferne 42 og 45. Men den nøjagtige fordeling af kvadet mellem de to af mig antagne oprindelige digte er på grund af den nuværende overlevering meget vanskelig og jeg er i tvivl om hvorvidt slige skarpsindige tankeeksperimenter er til gavn for Eddakvadenes rigtige forståelse.

Hvis vi forudsætter at Ketilsheimt var et digt i samtaleform, da må vi indrømme at spørgsmålerækken er gået tabt i overleveringen. Det kan være en følge af en forkortende tendens i traditionen, da man havde mere interesse for de mytologiske kundskaber end for digtets form[45]. Man bør også overveje den skriftelige traditions tekniske ejendommeligheder ɔ: de stereotype spørgestrofer blev jo angivet ved nogle få bogstaver og det er muligt at den rette mening af disse forkortninger er gået tabt i en mangelfuld overlevering.

Hovedlinjerne af det oprindelige *Grm.* er i alt fald klare, parallellismen med episoden om Gestumblindi er påfaldende og kan tjene til at vise os vejen til en rigtig forståelse. Rammefortællingens bygning er, som R. Much i den nysnævnte afhandling allerede fremhævede, i grunden den samme som i *Hervararsaga*; ved siden deraf finder vi også andre velkendte sagnmotiver. Det motiv, at et overnaturligt væsen bliver fanget af en konge hvis søn dog hjælper og endogså befrier det, kender vi fra sagnet om Haraldr hárfagri og Dovrejætten[46]. Forholdet mellem brødrene Agnarr og Geirrøðr finder vi også i et eventyr[47]. Trætten mellem Odin og Freyja kan sammenlignes med det berømte sagn om Langobarderne[48]. *Grímnismáls* ramme er altså en meget indviklet historie, hvis grundtræk dog synes at være et sagn der minder om Gestumblindes fortælling. Digtet afsluttes med at Odin åbenbarer sig i sin frygtingydende majestæt. Men *Hervararsaga* beviser at et sådant sagn var ikke andet end den episke ramme for et kvad hvis egentlige indhold var meddelelser af en række mytologiske kundskaber.

10. OM VISDOMSPOESIENS FORSKELLIGE ARTER

Det er tid at fremlægge vore resultater. Det er især to arter af didaktisk poesi vi har kunnet adskille i overleveringen ɔ: en der meddeler mytologisk

[45] Denne mulighed overvejes af R. Much, Der Sagenstoff der Grimnismál, i ZfdA 46, s. 309—329; hans mytologiske konstruktioner kan jeg i det hele ikke tilegne mig.

[46] *Saga Halfdanar svarta* 8, *Flateyjarbók* I, s. 564.

[47] S. Bugge, Studier I, s. 422ff.

[48] J. Grimm, Mythologie I, s. 124.

viden i en berettende form, en anden der behandler samme emne i en række spørgsmål. De viser begge to en egen karakter, men de har dog udøvet indflydelse på hinanden.

Til den første gruppe hører:

1	Hávamál A	råd
2	Hávamál B (Loddfáfnismál)	råd
3	Hávamál C (ljóðatal)	tryllesange
4	Sigrdrífumál	rúnatal
5	Sigrdrífumál	råd
6	Grógaldr	galdratal
7	Grímnismál A	gudeboligerne
8	Grímnismál B	kosmisk viden

Disse digtes indhold er meget forskelligt ɔ: almindelige, rentud praktiske råd (1, 2 og 5), magisk viden om runerne, tryllesange og dl (3, 4 og 6) og tilsidst mytologiske kundskaber (7 og 8). Det sidste emne behandles hovedsagelig i kvadene med spørgsmål og svar; det synes derfor også på denne grund at være tilladt at antage, hvad vi allerede har gjort i det foregående, at *Grímnismál* oprindelig har haft netop denne dialogiske form.

Hvis vi henfører 7 og 8 til den anden gruppe, bliver der tilbage kvad med råd og andre med magiske kundskaber. De to grupper er ikke af samme karakter. Kvadene 1 og 2 rummer et antal råd, der står overfor hinanden i en meget løs sammenhæng; de er desuden i formel henseende meget svage. Mens der er i 1 ingen særlig form for ordning, har 2 den samme begyndelse for hver strofe med de ord *ráðomk þér, Loddfáfnir*. Denne formel har dog ingen som helst forbindelse med den anden halvdel af strofen, hvor selve rådet findes; den er altså ikke et mnemoteknisk middel. Helt anderledes er 5. Her findes en numerering af stroferne, mens talordene er forbundne med indholdet gennem stavrim. Numereringen fra 1 til 11 er altså et vigtigt mnemoteknisk hjælpemiddel og af denne grund er i denne række af kvad dette digt det højest udviklede. Kvadene 1, 2 og 5 danner endogså en række i formel henseende, idet 1 er uden nogen formel, 2 har en formel, der er løst tilføjet og ikke står i nogen organisk sammenhæng med indholdet, og 5 viser derimod en omhyggelig skematisk bygning. Man kan tænke sig to muligheder ɔ: enten havde denne digtart oprindelig ingen særlig skematisk form, men blev i løbet af den senere udvikling indrettet mere kunstigt, eller den formelle karakter svækkedes efterhånden. Det første alternativ synes mig at være det mest sandsynlige. Råd som disse danner selvfølgelig ikke nogen fast enhed, som derfor fortjente at bevares i denne form; hvor helt anderledes forholder det sig ikke med en samling af trylleformler eller med et rúnatal! Man kan jo gå ud fra at af sådanne kvad var der kun et lille antal og det var naturligvis af stor betydning at bevare dem i erindringen. Af denne grund tror jeg at numereringen i denne del af *Sdm.* blev gennemført under påvirkning af digte med magiske emner, men at anvendelsen af dette middel

i en række af råd mere er en enkel digters påfund end en følge af en bestående tradition.

Det forholder sig anderledes med digtene 3, 4 og 6. Hávamáls ljóðatal har strofernes numerering; talordene er forbundne med indholdet. Det samme kan siges om Grógaldrs galdratal. Numereringen er her uden tvivl et mnemoteknisk middel. I digte, der rummer en opremsning af magisk viden, er numereringen anvendt for at bevare hele rækken i hukommelsen. Rúnatal viser ikke denne metode; her begynder alle strofer med runens navn: *sigrúnar*, *ǫlrúnar*. Man kunne tænke sig at et formelt middel til at bevare hele denne vigtige række uskadt havde været meget ønskeligt, men det er muligt at man her anvendte en anden metode. Det er jo sandsynligt at selve de magiske runer var egnede til at støtte hukommelsen. Vi er på grund af manglende kundskaber i de fleste tilfælde ikke i stand til at afgøre hvilke runer der sigtes til; det er kun klart med hensyn til *sigrúnar* og *ǫlrúnar*, hvorom stroferne 6 og 7 oplyser, at de var T og N. Det er sikkert at der var flere magiske runer end de syv der nævnes i *Sdm*; det overleverede Rúnatal er kun en tarvelig levning af et mere omfattende kvad, der behandlede alle vedkommende runer i en bestemt rækkefølge (f. e. i fuþark). Der kan næppe være tvivl om at der i et så vigtigt kvad engang har været en teknisk ordningsprincip.

Disse katalogkvades kendemærke var altså foruden en bestemt skematisk strofebygning endnu et særlig middel til at bevare de deri behandlede kundskaber fuldstændige og i en fast rækkefølge. Hvor det galdt runevisdom var det muligvis selve fuþark; i andre tilfælde kunne det være strofernes numerering. Dette middel til at ordne et antal af mærkværdige ting findes jo også brugt udenfor de mytologiske kundskabers område. På Röksten en finder vi formeln *þat sakum anart*, *þat sakum tualfta*, *þat sakum þritaunta*; vi tør sikkert betragte det som et bevis for at denne metode er ældgammel og har været i brug både i den mytologiske poesi og i heltesagnet før den åbenbarer sig i Rökstenens og Eddadigtenes overlevering.

Kundskaben meddeles af et overnaturligt væsen, i 1—3 af Odin, i 4—5 af Valkyrjen Sigrdrífa, i 6 af en fra døden opvakt kvinde. Visdommen stammer altså fra mytiske Væsener. På samme tid fortælles ved hvilken lejlighed kundskaben blev meddelt, men denne fortælling er sædvanligvis meget kort og beretter kun at et sådant væsen åbenbarer sin viden ved en bestemt foranledning.

Til spørge- og svarkvadene hører:

1. Vafþrúðnismál
2. Alvíssmál
3. Svipdagsmál
4. Fáfnismál
5. Heiðreksgátur
6. Sǫgubrot.

Disse digtes indhold er i de fleste tilfælde (1—4) mytologisk viden; Sǫgubrots spørgsmål kunne også regnes hertil. Gåderne i 5 har derimod lidet eller intet at gøre med mytologien. De er dog ikke ilde anbragt i denne gruppe, fordi spørgsmålene i de andre kvad ligeledes minder om gåden. Den ofte udtalte opfattelse at gåder står i en nær sammenhæng med forkyndelsen af esoterisk kundskab finder en bekræftelse ved disse forhold i den gammelnordiske literatur.

Hvis vi ser bort fra 4, hvor kun et fragment af et sådant kvad meddeles, viser det sig at bygningen i alle disse kvad er den samme. Spørgsmålene og svarene er indføjet i en ramme, der består af en fortælling om hvorledes to personer får anledning til at føre en samtale om mytiske emner. En af disse personer er et overnaturligt væsen. I 2 er det Þórr, i 3 Svipdagr. I alle øvrige kvad (1, 5, 6) er det Odin. Det er karakteristisk at denne altid optræder i forklædning, som Gagnráðr i 1, som Gestumblindi i 5, som Hǫrðr i 6. Man kan ikke lade være at tage *Grm.* med, der i begge sine dele, som vi mente at kunne sondre, viser det samme skema ɔ: også her en rammefortælling og ligeledes det motiv at Odin optræder i forklædning.

Udspørgningen har sædvanligvis en tragisk slutning; den der har vovet at udfritte guden eller har tvunget ham til denne samtale, betaler sit overmod med døden. Kun i *Svm.* er dette ikke tilfældet, men vi har da også gjort opmærksom på, at dette kvad, der også i andre henseender afviger fra skemaet, blot er en efterligning af denne mytologiske poesi. I alle andre eksempler er døden den uundgåelige følge: Alvíss, Vafþrúðnir, Heiðrekr, Geirrøðr og Ívarr mister livet.

Formen karakteriseres af stereotype spørgesætninger. Den mest brugte er: *Segðu mér* eller en variation deraf (1—4); i andre tilfælde (5—6) er formeln tilpasset efter disse digtes afvigende indhold, men findes dog tydeligt. Den slags skematisering gør det uden tvivl lettere at bevare et sådant kvad i hukommelsen. Men den hverken hjælper til at bevare strofernes rette rækkefølge eller forhindrer at en del af digtet går tabt. Foruden de stilistiske formler skal der altså være endnu andre elementer, der karakteriserer denne poesi. Først og fremmest kan en numerering, som i den foregående gruppe, være af stor nytte. Vi finder den jo i to kvad ɔ: i en del af *Vfm.* og i *Grm*'s gudeboligstrofer. Men med hensyn til det sidste påviste vi at numereringen var sekundær, fordi talordene står udenfor alliterationen og gør brud på verseskemaet. Anderledes er det med *Vfm.*, men her står optællingen i spørgeformlen og gør derfor et kunstlet indtryk. Om dette kvad kan der siges i det hele taget, at det er denne genres stadsstykke; bygningen er overordentlig vel gennemtænkt og i dets vekslen mellem spørgerens og svarerens roller fastslår vi en afvigelse fra det sædvanlige skema. Desuden er af *Vfm*'s tre dele kun den midterste numereret; det viser at det ikke har været et nødvendigt element i denne poesi. Opregningen er blevet anvendt sandsynligvis efter andre digtes, som f. e. rúnatals, eksempel.

Disse kvad havde jo et ganske andet middel til at bevare fuldstændigt i hukommelsen. Det der behandlede emne er ikke en løs sammenkædning af usammenhængende kendsgerninger, men det er netop en række af mytologiske lysninger der sigter til et bestemt emne. Det er netop de kundskaber der står i forbindelse med guderne og de andre kosmiske magter, med deres karakter og virksomhed, der behandles i den slags kvad.

Vi kommer tilsidst til det spørgsmål, hvilken rolle disse digte har spillet i de mytologiske emners overlevering. I de to århundreder efter kristendommens indførelse må de have været af stor betydning for at kundskaben om mytologien blev bevaret, der jo var uundværlig for en rigtig forståelse af skjaldepoesien. Det er ikke udelukket at der i denne periode blev gjort nye kvad i samme ånd, skønt det ikke synes at være sandsynligt fordi der i omtrent 1½ århundrede efter omvendelsen viser sig at have været en bestemt uvilje mod behandlingen af de emner, der mindede om den gamle hedenske tro[49]. Denne senere periodens *goðmǫlugir menn* har vel indskrænkt sig til nøjagtigt at opbevare overleveringerne, omendskønt man tør gå ud fra at de ikke har ladet traditionen forblive uforandret; de har f. e. afrundet fragmentariske kvad, har udfyldt lakuner, har forbundet parallele kvad med hinanden og endogså tilføjet nye strofer.

Dog tør man påstå at denne mytologiske poesi i almindelighed hører til den hedenske tid. Den største del, om ikke alle her behandlede kvad, henfører jeg altså til perioden før året 1000, fordi jeg mener at omstændighederne efter dette tidspunkt næppe var gunstige for den slags poesi. Dette leder til det spørgsmål hvilken betydning digte som *Vfm.* eller *Rúnatal* har haft i den hedenske oldtid. Man behøver ikke at sige at de ikke skal opfattes som en literær fornøjelse, og heller ikke som et middel til for digternes skyld at behandle gammel mytisk viden i en form, der let kunne huskes. De må ved siden deraf have haft en religiøs betydning; de må være brugt for at overlevere mytiske eller magiske kundskaber fra slægt til slægt.

Hvis det var tilfældet da må der ligeledes have været en gruppe af personer, der sørgede for en sådan overlevering og hvis opgave det var at vogte denne højere visdom. Det var mennesker der må have spillet en rolle i datidens religiøse liv, fordi de kendte den esoteriske viden der ikke skulle gå tabt. Goden, som vi kender hovedsagelig i verdslig funktion, har det vel ikke været, men snarere den gamle þulr, der ifølge Vogts indlysende bevisførelse[50] oprindelig har været en „*Kultredner*", en præst der ved den hellige handling siger de dertilsvarende ord, der ejer magten til at bruge de magiske kræfter, der kender de religiøse kundskaber i en ordnet sammenhæng. Det er muligt at denne þulr allerede meget tidligt er sunket i anseelse og at han er blevet kun en runesmed og tryllemand. Den overleverede literatur fortæller intet om þuler, der overførte mytologiske kundskaber i digterisk

[49] Sml. forfatterens, De skaldenkenningen met mythologischen inhoud, Haarlem 1934.

[50] W. H. Vogt, Stilgeschichte der Eddischen Wissensdichtung, 1927.

form eller opbevarede traditionen. De mytiske emners poetiske bearbejdelse synes kun at ligge i de profane kunstneres varetægt. Således synes det at være, men måske var dog virkeligheden anderledes. Disse mytologiske lærедigte fremkom ikke af poetisk interesse for religiøse emner, men de havde et væsentlig praktisk mål idet de ved hjælp af mnemotekniske midler bevarede dem i hukommelsen. Denne traditionsform må være opstået og vokset i præsternes kreds.

Þulernes virksomhed kan vi fastslå i to retninger[51]. Først og fremmest må han sættes i forbindelse med þula'en, det korte katalogdigt, der på den simpleste måde bragte gammel visdom i en fast form. Denne kunsts høje alder er uden tvivl; vi ved gennem Vidsið og andre levninger at den var kendt af alle germanske folkeslag. Men ved siden deraf føjer sig nu ind to grupper af kvad, vi har behandlet. Digte som ljóðatal og rúnatal er i virkelighed intet andet end udvidede þulur; de giver ligeledes en opremsning af mytiske eller magiske kundskaber, men tilføjer adskillige enkeltheder, hvorved de bliver indholdsrigere end en tør katalog. Samtalekvadene når det samme mål ved en række af spørgsmål og svar. I denne form ser jeg derfor også en arv fra den germanske fortid ɔ: hvad der nu synes at være skæmt, har engang været alvor, en visdomskamp mellem to kendere af mytisk tradition og muligvis ved siden deraf en samtale, hvori mesteren lærer sine elever, hvorved den som skal indvies, prøves af præsten. Fra Þulr á Salhaugum går en lang udvikling indtil den ringeagtede þulr fra senere tider; midt i denne udvikling skal vi søge pladsen for den þulr, hvis virksomhed vi her har forsøgt at tegne. Var han virkelig den mand der gemte esoterisk viden, da var hans betydning for det gammelnordiske åndelige livs udvikling meget stor. I så fald ville det være umagen værd fra den overleverede literatur at udlede endnu flere vidnesbyrd om hans funktion i det hedenske samfund.

[51] W. H. Vogt, Der frühgermanische Kultredner, Acta Phil. Scand. II, 1927, S. 205—263. Jeg afviger fra ham i den henseende at jeg mener at han indskrænker þulrens virksomhed for meget til „die Kultrede". For at få en skarp begrænsning af hans stilling, var denne opfattelse af Vogt metodologisk rigtig; men nu, da þulrens karakter gennem hans grundige undersøgelse er påvist, kan vi gå videre og forsøge at betragte ham som en bærer af religiøse funktioner, der går videre end „Kultrede" og magien. Þulren, der skal kende de mytiske kundskaber for at gøre sine ord virksomme i menneskernes liv, må jo engang have tilegnet sig denne visdom og har overført den til en yngre generation. Her ligger spiren til begge arter af „Wissensdichtung", som vi finder i Eddaen som literære former.

DAS ZWEITE GUÐRÚNLIED

In seinen Untersuchungen über die eddischen Fremdstofflieder[1] ist Wolfgang Mohr zu wichtigen Ergebnissen gelangt, die für die künftige Forschung richtunggebend sein werden. Er hat die Eddalieder aus ihrer Vereinzelung erlöst und sie in den breiten Strom einer skandinavisch-deutschen Liedtradition eingebettet. Zwar wurde schon längst angenommen, daß die Nibelungenlieder in der *Edda* ihren Stoff aus Deutschland bezogen hatten; das aber konnte nur durch die Einfuhr deutscher Lieder geschehen sein. Die sogar einen wörtlichen Anklang verratenden Parallelen zwischen der *Atlakviða* und dem *Nibelungenlied* waren ja ein Beweis dafür, wie zähe sich hüben und drüben die Überlieferung altes Liedgut erhalten hatte. Aber man ließ es bei diesem einmaligen Einströmen deutscher Sagenstoffe bewenden und glaubte, daß in den folgenden Jahrhunderten die Eddadichtung sich selbständig weiterentwickelt hatte und daß dieses Weiterdichten fast ausschließlich auf Island stattgefunden hatte. Jetzt hat uns Mohr aber klar gezeigt, daß auch die späteren Formen, in die sich die alten Sagenstoffe kleideten, das Spielmannslied und die Ballade, einen kräftigen Nachhall in Skandinavien geweckt haben.

In dieser Pionierarbeit hat Mohr nur erst die großen Linien ziehen können. Eine geduldige Einzelarbeit wird noch manches berichtigen oder genauer formulieren müssen. Besonders mit Hinsicht auf die Art der deutsch-dänischen Lieder, die seit dem 12. Jahrhundert erneut die skandinavische Eddadichtung befruchtet haben, herrscht noch Unsicherheit. Auch die Trennung zwischen altem, ererbtem Erbgut und den neu hinzukommenden Impulsen novellistischer Art ist eine schwierige Frage.

Von dem zweiten Guðrúnlied sagt Mohr, daß ein „novellistisches Rückblicksgedicht" dazu den Rahmen bildet, aber daß innerhalb dieses Rahmens ein altes Lied (Str. 3—12) erhalten geblieben ist und daß schließlich der isländische Dichter der Traumszene am Ende des Liedes von dem „novellistischen" Bearbeiter zu trennen ist. Zahlreiche andere Fragen reihen sich hier an: wie gelangte man auf Island zu der Endform, wie sie uns in der Eddahandschrift überliefert worden ist? In welcher Form oder Formen ist dieses Lied aus Deutschland über Dänemark eingewandert? Wie muß man sich die Bildung dieser Dichtung denken, die nach Mohrs Ansicht nicht als eine einheitliche betrachtet werden kann?

Es wäre deshalb schon viel gewonnen, wenn wir die Fragen, in welcher Zeit und an welchem Ort dieses Eddalied entstanden sein wird, mit größerer Genauigkeit feststellen könnten. Auch wäre es wichtig zu wissen, in wel-

[1] Entstehungsgeschichte und Heimat der jüngeren Eddalieder südgermanischen Stoffes, ZfdA 75, 1938, S. 217—280.